

**תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך בישראל
בראי נתוני המיצ"ב
תשס"ז - תש"ע**

אפריל 2011

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

קריית הממשלה, דרך מנחם בגין 125, תל-אביב 61071 • טל': 03-7632888, פקס: 03-7632889

דוא"ל: rama@education.gov.il • אתר: <http://rama.education.gov.il>

צוות המחקר:

עמיחי רגבי, נתנאל גולדשמידט, חגית גליקמן - האגף למחקר ופיתוח,
הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה)

תקציר

- עבודה זו נועדה להציג תמונת מצב של התלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך בישראל כפי שהיא משתקפת בראי מדדי המיצ"ב, הן מבחינת הישגים בתחומי הדעת הנבדקים (אנגלית, עברית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה) והן מבחינת מדדים שונים של אקלים וסביבה פדגוגית בבית הספר.
- לשם כך נותחו נתוני המיצ"ב של תלמידים בבתי-ספר דוברי עברית, יסודיים וחיבוט הביניים, על פני ארבעה מחזורי מיצ"ב (תשס"ז-תש"ע). נתונים אלו פולחו לפי הקבוצות שבמוקד המחקר: תלמידים יוצאי אתיופיה וכלל התלמידים **בבתי ספר דוברי עברית** בפיקוח הממלכתי והממלכתי-דתי. תלמידים יוצאי אתיופיה הוגדרו במחקר זה תלמידים שנולדו באתיופיה ו/או לפחות אחד מהוריהם נולד באתיופיה.
- הממצאים העיקריים העולים מניתוח הישגים הם: (1) בהשוואה לכלל התלמידים, שיעור גבוה יותר של תלמידים יוצאי אתיופיה, ובעיקר של מי שנולדו באתיופיה, לומדים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי-דתי; (2) הפער בהישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית גדול מאוד בכל מקצועות המיצ"ב ועומד על כשלושה רבעים סטיית תקן, ובשכבת **כיתה ח'** אף למעלה מזה. (3) לאורך השנים הצטמצמו הפערים במקצועות עברית ומתמטיקה בשכבת **כיתה ה'** ובאנגלית בשכבת **כיתה ח'**; (3) בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה, הישגיהם של ילידי אתיופיה ושל תלמידים-בנים יוצאי אתיופיה הם הנמוכים ביותר. ממצא זה עקבי בקרב תלמידי **כיתות ה'**, **כיתות ח'** ו**כיתות ב'** (הנבחנים רק במקצוע עברית); (4) עוד בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה, הישגיהם של ילידי הארץ ושל תלמידות-בנות הם הגבוהים ביותר בקבוצה זו.
- הפערים בין התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים אינם מוסברים במלואם על ידי הרקע החברתי-כלכלי. השוואה בין הישגיהם של תלמידים אלו, שרובם בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך, לבין הישגי תלמידים בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם בני העדה האתיופית, עדיין מצביעה על פער של כחצי סטיית תקן בין הקבוצות.
- במדדי האקלים והסביבה הפדגוגית, הממצאים בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה מצביעים על תמונה דומה לזו שבקרב כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית. עם זאת, בכמה מדדים ספציפיים נמצאו פערים בין שתי האוכלוסיות: תלמידים יוצאי אתיופיה מדווחים על יותר הערות גזעניות בבית הספר מצד תלמידים אחרים, על פחות הסתייעות בשיעורים פרטיים ועל השקעת זמן רב יותר בהכנת שיעורי בית.
- לסיכום, הפער בהישגי המיצ"ב בין התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית (יסודיים וחיבוט ביניים) עודנו גדול, בעיקר בקרב ילידי אתיופיה, ואינו מוסבר במלואו על ידי השונות ברקע החברתי-כלכלי שלהם. יש להמשיך ולחשוב על דרכים לצמצום פער זה, כפי שנעשה בהצלחה מסוימת בתחומי העברית והמתמטיקה בקרב תלמידי **כיתות ה'**.

מבוא

קהילת יהודי אתיופיה ("ביתא ישראל") היא קהילה עתיקת יומין ששמרה במשך שנים רבות על זהותה היהודית. בשנת 1954 החלה הסוכנות היהודית לפעול להעלאת יהודי אתיופיה לארץ, אולם עד שנות ה-80 של המאה ה-20 שיעורם בקרב העולים היה כמעט אפסי. גלי העלייה והקליטה הגדולים של עדה זו בישראל היו בשנים 1980-2004. בשנים אלו עלו לארץ כ-70,000 יהודים יוצאי אתיופיה¹. כיום מספרם של יוצאי אתיופיה² בישראל עומד על 105,500 נפש (כ-1.86% מהאוכלוסייה היהודית בארץ). מתוכם כ-70% נולדו באתיופיה, והשאר בישראל³.

מטרתה של עבודה זו היא להציג תמונת מצב ראשונית של התלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך בישראל. בחלק הראשון יוצגו נתוני מצבת התלמידים של יוצאי העדה האתיופית במערכת החינוך. החלק השני יתמקד בהישגי התלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב בהשוואה לכלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית. חלק זה יקדש כמעט כולו למבחנים הניתנים לתלמידי **כיתות ה' ו-ח'**, ובסופו תוצג התייחסות קצרה למבחן בעברית לכיתה ב'. החלק השלישי יתמקד במדדים שונים של האקלים והסביבה הפדגוגית בבית הספר ובהשוואה בין תלמידים יוצאי העדה האתיופית לבין כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית בכל הנוגע למדדים אלו.

יודגש כי כל ההשוואות של התלמידים יוצאי אתיופיה בעבודה זו נעשות אל מול כלל תלמידי ישראל הלומדים בבתי ספר דוברי עברית בלבד, אלא אם כן מצוין אחרת. בדוח נפרד תעשה בעתיד השוואה לעולים חדשים ממדינות אחרות.

¹ בהלצ'ין. מרכז למורשת יהדות אתיופיה. <http://www.bahalachin.org.il>

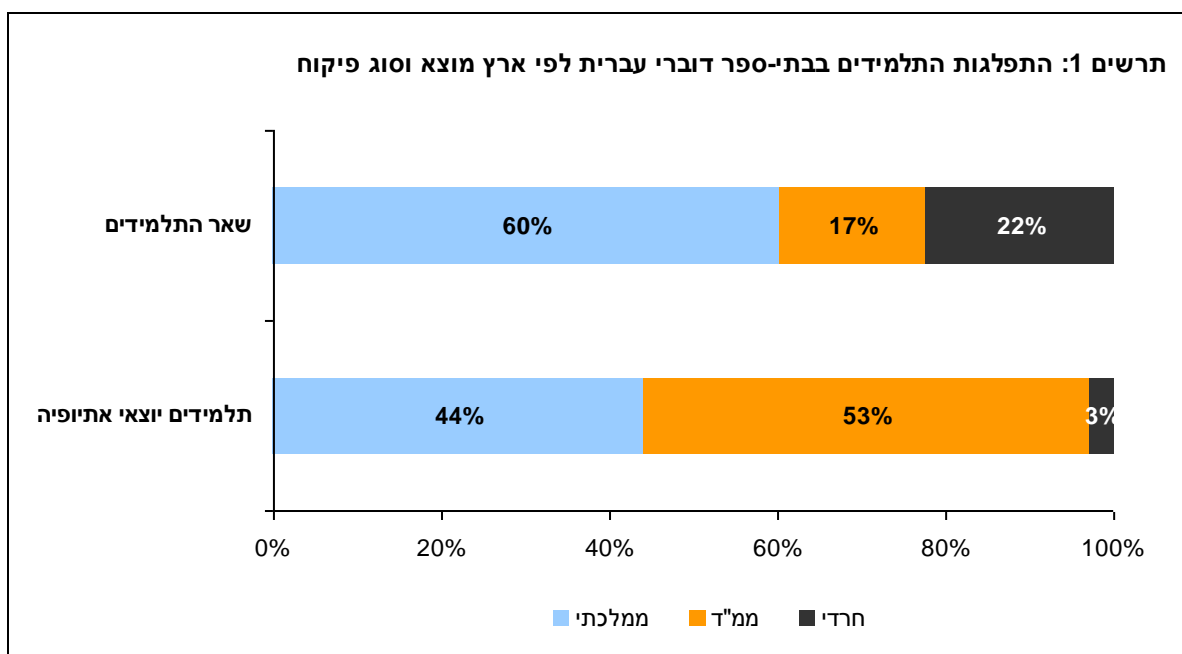
² לפי הגדרת הלמ"ס, יוצאי אתיופיה הם בנים או בנות לאב שנולד באתיופיה.

³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אוכלוסיה ודמוגרפיה/אוכלוסיית ישראל/אוכלוסייה לפי מוצא/יהודים לפי מוצא ארץ וגיל. http://www.cbs.gov.il/reader/cw_usr_view_SHTML?ID=805

חלק א: תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך בישראל: נתוני מצבת תלמידים

הנתונים שלהלן נגזרו מתוך נתונים על בתי ספר דוברי עברית בשנה"ל תש"ע. סך כל התלמידים בבתי ספר אלו בשנה זו⁴ עמד על 1,102,259, מתוכם 14,167 (1.3%) נולדו באתיופיה ו-21,717 (2%) הם בני/בנות להורים שלפחות אחד מהם נולד באתיופיה. מספרם הכולל של התלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך, נכון לתקופה שממנה נגזר קובץ הנתונים, עומד אפוא על 35,884 (3.3%). התפלגות המינים ביניהם זהה (50% בנות). שיעור זה של בנות מעט גבוה יותר מן השיעור המקביל בשאר אוכלוסיית התלמידים (49.2% בנות).

בתרשים 1 מוצגת התפלגות התלמידים לפי ארץ מוצא וסוג פיקוח. בלוח 1 מוצגים גודלי האוכלוסיות שתרשים זה מיוחס להן.

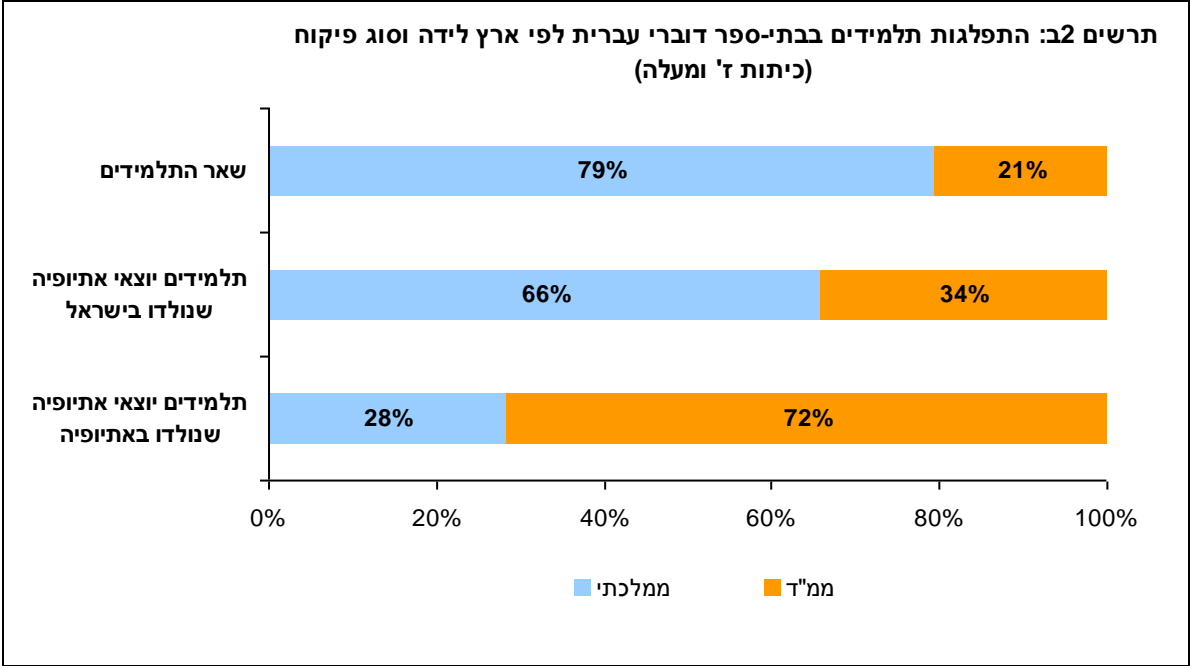
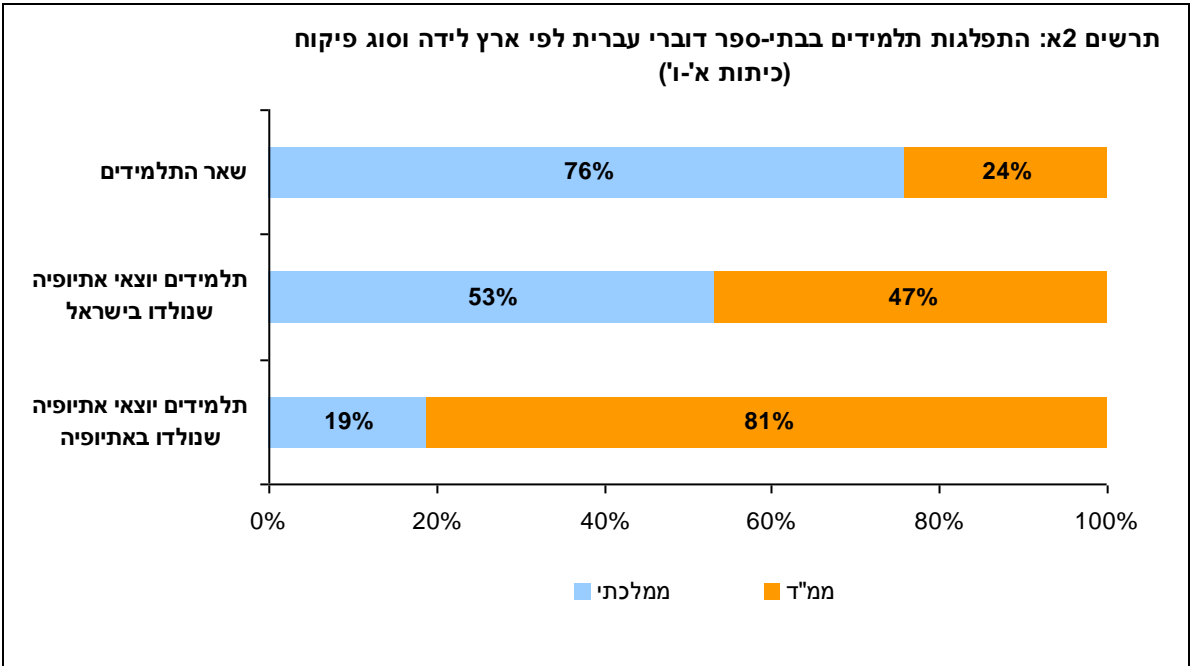
לוח 1: גודלי האוכלוסיות שהתרשים מיוחס להן

ס"כ	חרדי	ממ"ד	ממלכתי	אוכלוסיית התלמידים
35,884	1,026	19,070	15,788	תלמידים יוצאי אתיופיה
1,066,375	238,142	185,658	642,575	שאר התלמידים
1,102,259	239,168	204,728	658,363	ס"כ

מתרשים 1 עולה כי בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה, שיעור הלומדים בפיקוח הממלכתי קטן יותר בהשוואה לשאר התלמידים (44% לעומת 60%, בהתאמה), ושיעור הלומדים בפיקוח הממלכתי-דתי (להלן ממ"ד) גדול יותר (53% לעומת 17%, בהתאמה). כמו כן, שיעור התלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בפיקוח החרדי הוא מזערי (3% לעומת 22% בקרב שאר התלמידים).

בתרשים 2 (א'-ב') מוצגת התפלגות התלמידים לפי מוצא וסוג פיקוח. התלמידים יוצאי אתיופיה מחולקים למי שנולדו באתיופיה ומי שנולדו בישראל. תרשים 2א' מתייחס לשכבת כיתות א'-ו'; תרשים 2ב' מתייחס לשכבת כיתות ז' ומעלה. בשל שיעורם המזערי של התלמידים יוצאי אתיופיה בפיקוח החרדי הם לא נכללו בניתוח זה. לפיכך, התרשימים שלהלן מתארים את התפלגות התלמידים על פני שני סוגי הפיקוח האחרים: הממלכתי והממ"ד. בלוח 2 מוצגים גודלי האוכלוסיות שהתרשימים מיוחסים להן.

⁴ הנתונים מתייחסים לחודש מרץ 2010.

לוח 2: גודלי האוכלוסיות שתרשים 2 (א'-ב') מיוחס להן

שכבת כיתה	אוכלוסיית התלמידים	ממלכתי	ממ"ד	סה"כ
כיתות א'-ה'	תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו באתיופיה	1,110	4,794	5,904
	תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל	5,947	5,211	11,158
	שאר התלמידים	317,900	101,405	419,305
	סה"כ	324,957	111,410	436,367
כיתות ז' ומעלה	תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו באתיופיה	2,253	5,697	7,950
	תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל	6,478	3,368	9,846
	שאר התלמידים	324,675	84,253	408,928
	סה"כ	333,406	93,318	426,724

מתרשים 2 (א'-ב') עולה כי בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו באתיופיה, שיעור הלומדים בפיקוח הממ"ד גדול מאוד בשתי שכבות הגיל (כיתות א'-ו': 81% לעומת 24% בקרב שאר התלמידים; כיתות ז' ומעלה: 72% לעומת 21%). בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל יש ירידה ניכרת בשיעור הלומדים בפיקוח הממ"ד, אך שיעור זה עדיין גבוה בהשוואה לשאר התלמידים (כיתות א'-ו': 47% לעומת 24%; כיתות ז' ומעלה: 34% לעומת 21%). במילים אחרות, שיעור גבוה של תלמידים יוצאי אתיופיה לומדים בבתי ספר בפיקוח ממ"ד, בעיקר תלמידים עולים חדשים שהם עצמם נולדו באתיופיה ופחות כשמדובר בדור שני (שהוריהם עלו ארצה והם עצמם נולדו בארץ). נוסף על כך, שכיחות גבוהה זו של ילידי אתיופיה בפיקוח הממ"ד אופיינית לכיתות א'-ו'. הפיקוח הממ"ד שכיח פחות בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ילידי ישראל שלומדים בכיתות ז' ומעלה. תמונה זו עולה בקנה אחד עם הממצאים של פישביין (2004), המתארים חיזוק מגמה של מעבר תלמידים יוצאי אתיופיה מהפיקוח הממ"ד לפיקוח הממלכתי במעבר בין בית הספר היסודי לחטיבת הביניים.⁵

חלק II: תמונת הישגי המיצ"ב של תלמידים יוצאי אתיופיה

בחלק זה מתוארים הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב בהשוואה לכלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית בפיקוח ממלכתי וממ"ד (להלן: כלל התלמידים), וזאת בניתוח רב-שנתי על פני ארבע שנות לימודים (תשס"ז-תש"ע). התיאור והניתוח יתייחסו בעיקרם לשכבות כיתה ה' ו-ח' ולארבעת תחומי הדעת הנבדקים במבחנים אלו (אנגלית, שפת-אם, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה).

ההישגים מוצגים בסולם המיצ"ב הרב-שנתי המאפשר השוואה לאורך שנים של ציוני המיצ"ב. החל משנה"ל תשס"ז הנהיגה רמ"ה מערך כיוול סטטיסטי של הציונים במבחנים השונים. מערך הכיוול מביא בחשבון, בעבור כל מבחן בכל דרגת כיתה, הבדלים ברמות הקושי של נוסחי המבחנים שהועברו בשנים שונות, והוא מאפשר "למקם" את ההישגים שהתקבלו בשנים אלו על פני אותו סולם מדידה. סולם המיצ"ב הרב שנתי נקבע כך שבשנת הלימודים תשס"ח הממוצע הכלל-ארצי של ציוני הנבחנים 500, וסטיית התקן 100, וזאת בכל אחד ממקצועות המיצ"ב בנפרד ובכל אחת מדרגות הכיתה.⁶

⁵ פישביין, י. (2004). הציון: נקלטים בקושי. דו"ח מעקב בנושא השתלבות בני נוער יוצאי אתיופיה בחינוך העל יסודי. ירושלים: אגודת ישראלית למען יהודי אתיופיה.

⁶ למידע נוסף על אודות המיצ"ב ועל הסולם הרב-שנתי ומשמעותו ראה: <http://rama.education.gov.il>.

תיאור ההישגים במיצ"ב וניתוחם יוצגו על פני חמישה ממדי ההשוואה שלהלן:

- (1) תלמידים יוצאי אתיופיה לעומת כלל התלמידים בשכבת הגיל הנבחרת.⁷
 - (2) תלמידים בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך - יוצאי אתיופיה לעומת תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה.
 - (3) תלמידים יוצאי אתיופיה לעומת כלל התלמידים בפילוח לפי מגדר.
 - (4) תלמידים יוצאי אתיופיה לעומת כלל התלמידים בפילוח לפי סוג פיקוח.
 - (5) תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו באתיופיה לעומת תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל.
- לאחר ניתוח של חמש ההשוואות האלה יוקדש פרק קצר לבחינת הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה במבחן מיצ"ב בעברית לכיתות ב'.

השוואה 1: הישגים במיצ"ב - תלמידים יוצאי אתיופיה לעומת כלל התלמידים בשכבות הגיל הנבחרות

בתרשים 3 (א'-ד') מוצגים הישגיהם של תלמידי **כיתות ה'** במבחני המיצ"ב בפילוח לפי ארץ מוצא, על פני ארבע שנות לימודים (תשס"ז-תש"ע). מספרם של כלל התלמידים שנבחנו במיצ"ב בכל תחום דעת ודרגת כיתה בכל שנה בנפרד הוא כ-14,000, ומתוכם כ-500 הם יוצאי אתיופיה.

מתרשים 3 (א'-ד') עולים הממצאים הבאים לגבי כיתות ה':

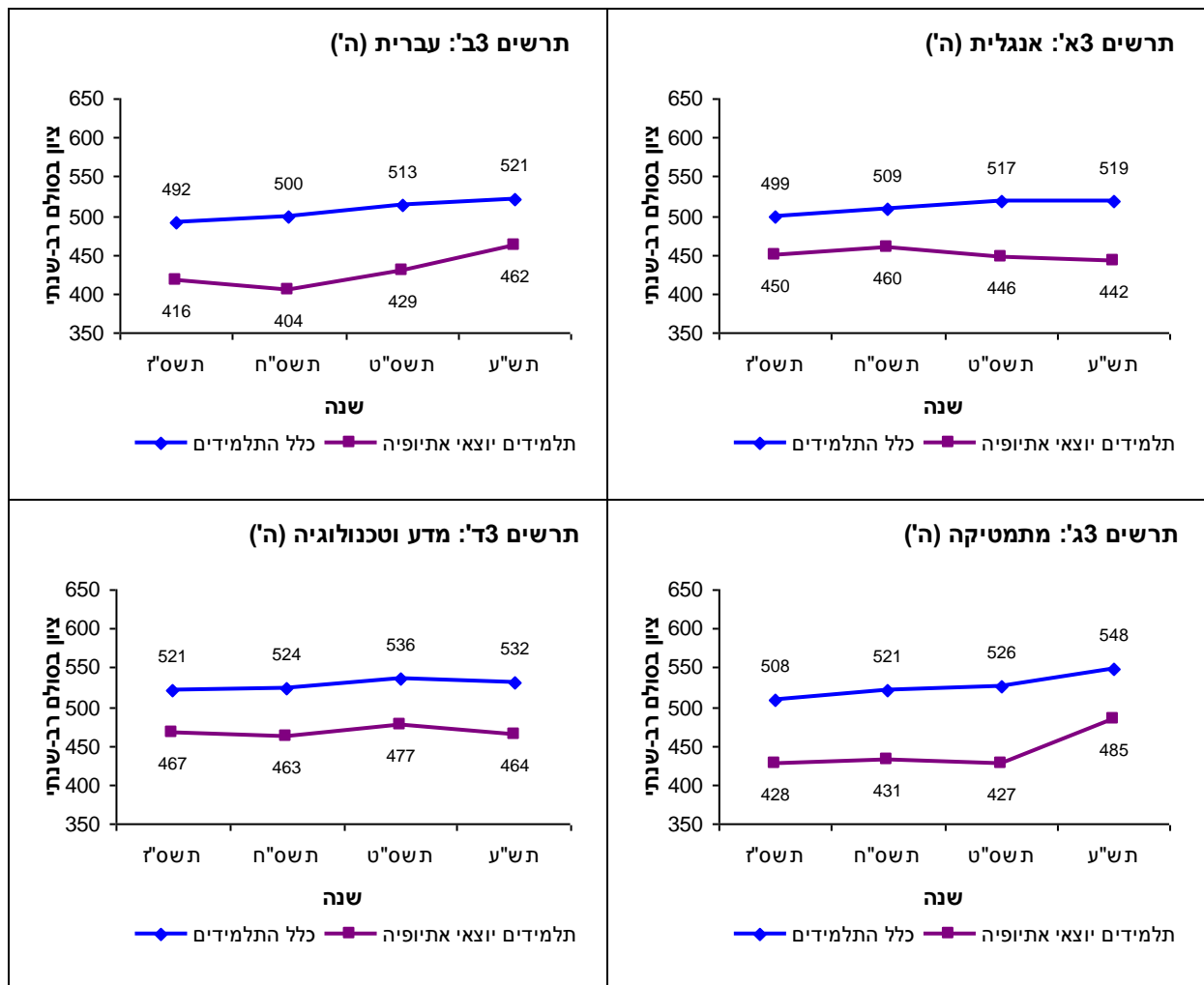
(1) ככלל, בקרב תלמידי **כיתות ה'**, הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה נמוכים משל כלל התלמידים בכל ארבעת תחומי הדעת.

(2) בממוצע על פני ארבע השנים⁸, הפערים הגדולים ביותר נמצאו במקצועות מתמטיקה ועברית. במתמטיקה הפער הממוצע מעבר לשנים עומד על 83 נקודות, ובעברית על 79 נקודות. באנגלית ובמדע וטכנולוגיה הפערים דומים ועומדים על כ-60 נקודות.

(3) למרות האמור ב-(2), בדיקת השינוי בפערים (trends) בין השנים תשס"ח-תש"ע מגלה כי הפער בעברית הלך והצטמצם (תשס"ח: 96 נק'; תש"ע: 59 נק'), וכך גם הפער במתמטיקה (תשס"ט: 99 נק'; תש"ע: 63 נק'), וזאת בעקבות עלייה גדולה יותר בציונים בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים. הפער באנגלית, לעומת זאת, הלך והתרחב בין השנים תשס"ח-תש"ע (תשס"ח: 49 נק'; תש"ע: 77 נק'), וזאת בעקבות ירידה בציונים בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה. במקצוע מדע וטכנולוגיה אין שינוי של ממש בפער על פני השנים. יש לציין כי את השיפור בהישגים בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה במקצועות עברית ומתמטיקה אפשר אולי לייחס לתכניות חדשות של הוראת עברית כשפה שנייה שהחלו לפעול בשנת תשס"ח ו/או לתכנית חומש הניתנת לתלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות היסוד, שבמסגרתן ניתן טיפול "תפור לפי מידה" (tailor made) בהתאם לצרכים הספציפיים של התלמיד⁹.

⁷ אוכלוסיית כלל התלמידים בשכבת הגיל הנבחרת כוללת גם את התלמידים יוצאי אתיופיה.
⁸ בכיתות ה' מונח זה מתייחס לממוצע של ארבעת הפערים, פער אחד לכל שנה, ובכיתות ח' לממוצע של שלושת הפערים.
⁹ מיצ"ב תש"ע. סיכום דיונים ממוצע לקחים פדגוגיים. הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, דצמבר 2010 (סימוכין: 097-12-10)

תרשים 3 (א'-ד'): התפלגות הישגים במבחני המיצ"ב באנגלית (א3), עברית (ב3), מתמטיקה (ג3) ומדעים (ד3) בקרב תלמידי כיתות ה' בפילוח לפי מוצא:

בתרשים 4 (א'-ד') מוצגים הישגיהם של תלמידי כיתות ה' במבחני המיצ"ב בפילוח לפי מוצא, על פני שלוש שנות לימודים (תשס"ט-תש"ע)¹⁰. מספרם של כלל התלמידים שנבחנו במיצ"ב בכל תחום דעת ובכל שנה בנפרד הוא כ-14,000, ומתוכם כ-500 הם יוצאי אתיופיה.

מתרשים 4 (א'-ד') עולים הממצאים הבאים לגבי כיתות ה':

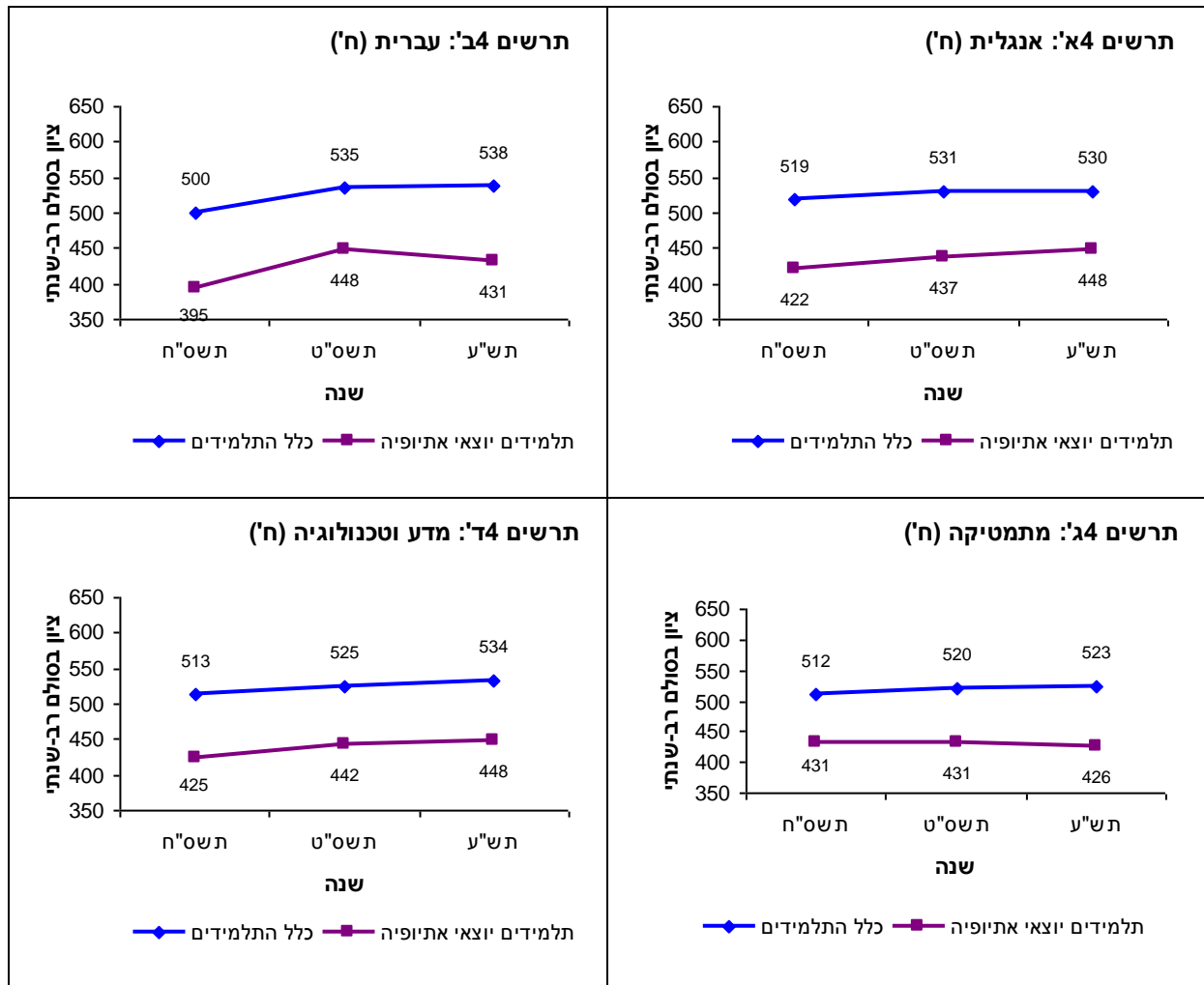
(1) ככלל, בקרב תלמידי כיתות ה', הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה נמוכים משל שאר התלמידים בכל ארבעת תחומי הדעת.

(2) בממוצע על פני שלוש שנים, הפער הגדול ביותר נמצא בתחום העברית: הפער הממוצע בו מעבר לשנים עומד על 100 נקודות. ברם, בשאר התחומים הפערים הממוצעים אינם רחוקים ממה שנרשם בעברית, והם עומדים על 91 נקודות באנגלית, 89 נקודות במתמטיקה ו-86 נקודות במדעים.

(3) בדיקת השינוי בפערים בין השנים תשס"ח-תש"ע מגלה כי הפער באנגלית הלך והצטמצם (תשס"ח: 97 נק'; תש"ע: 82 נק'), וזאת בעקבות עלייה גדולה יותר בציונים בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים. הפער במתמטיקה, לעומת זאת, הלך וגדל (תשס"ח: 81 נק'; תש"ע: 97 נק'). בתחום הדעת עברית המגמה מעורבת, ובמדע וטכנולוגיה אין שינוי.

¹⁰ היעדר נתונים על הישגי מיצ"ב בעבור שנה"ל תשס"ז נובע מן השביתה הממושכת של מורי חט"ב וחט"ע בשנה זו.

תרשים 4 (א'ד'): התפלגות ההישגים במבחני המיצ"ב באנגלית (4א'), עברית (4ב'), מתמטיקה (4ג') ומדעים (4ד') בקרב תלמידי כיתות ח' בפילוח לפי מוצא:

בלוח 3 שלהלן מובא סיכום של עיקרי הממצאים המפורטים לעיל.

לוח 3: הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב בהשוואה לכלל התלמידים

תחום הדעת	קריטריון השוואה	תלמידים יוצאי אתיופיה ה' בהשוואה לכלל התלמידים ה'	תלמידים יוצאי אתיופיה ח' בהשוואה לכלל התלמידים ח'
אנגלית	פער ממוצע מעבר לשנים* מגמת השינוי בפער	62 ↑↑	91 ↓
עברית	פער ממוצע מעבר לשנים* מגמת השינוי בפער	79 ↓↓	100 ↓↑
מתמטיקה	פער ממוצע מעבר לשנים* מגמת השינוי בפער	83 **↓↓	89 ↑
מדעים	פער ממוצע מעבר לשנים* מגמת השינוי בפער	61 ↔	86 ↔

↑/↓: הפער קטן/גדל.

↑↑/↓↓: הפער קטן/גדל במידה ניכרת.

↓↑: מגמה מעורבת

↔: ללא מגמת שינוי

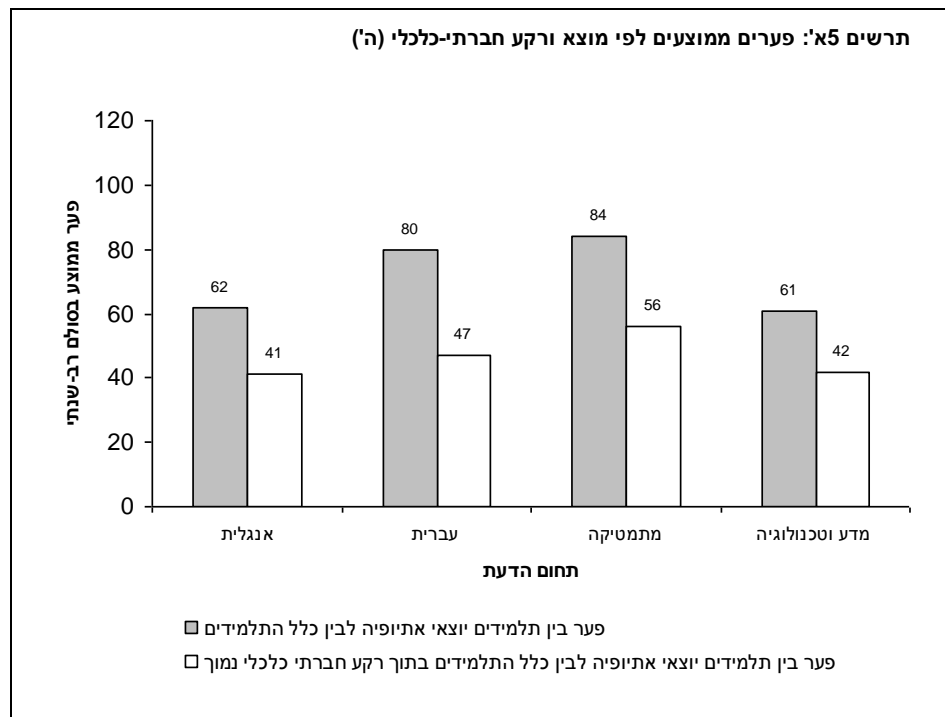
*: בכל המקרים הפער הממוצע הוא לרעת תלמידים יוצאי אתיופיה.

** : השינוי נצפה בעיקר בין תשס"ט לתש"ע.

השוואה 2: הישגיהם של תלמידים בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך במבחני המיצ"ב - יוצאי אתיופיה לעומת שאר תלמידים

רובם המוחלט של תלמידים יוצאי אתיופיה הם בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך. מטרת ההשוואה שלהלן היא לבדוק באיזו מידה רקע זה יכול להסביר את הישגיהם הנמוכים. המדד לרקע חברתי-כלכלי ששימש במבחני המיצ"ב הוא מדד הטיפוח "שטראוס"¹¹.

בתרשים 5' מוצגת השוואה של הפערים הממוצעים מעבר לשנים בקרב תלמידי **כיתות ה'** בפילוח לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי: העמודות האפורות מייצגות את הפער הממוצע המתקבל מהשוואה בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים; העמודות הלבנות מייצגות את הפער המתקבל מהשוואה בין תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך לבין שאר התלמידים שהם בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך. בתרשים 5' מוצגים הממצאים המקבילים בקרב תלמידי **כיתות ח'**. מספרם של כלל התלמידים במדגמים שנבחנו בכל תחום דעת ובכל שנה בנפרד הוא כ-14,000, מספר התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה הבאים מרקע חברתי-כלכלי נמוך הוא בין 1,500 ל-2,000, ומספר התלמידים יוצאי אתיופיה הבאים מרקע חברתי-כלכלי נמוך הוא כ-500.

¹¹ יש לשים לב שאחד הפרמטרים המרכיבים את מדד הטיפוח מתייחס למוצא התלמיד: האם התלמיד או הוריו נולדו בארץ, והאם התלמיד או הוריו נולדו בארץ מצוקה.

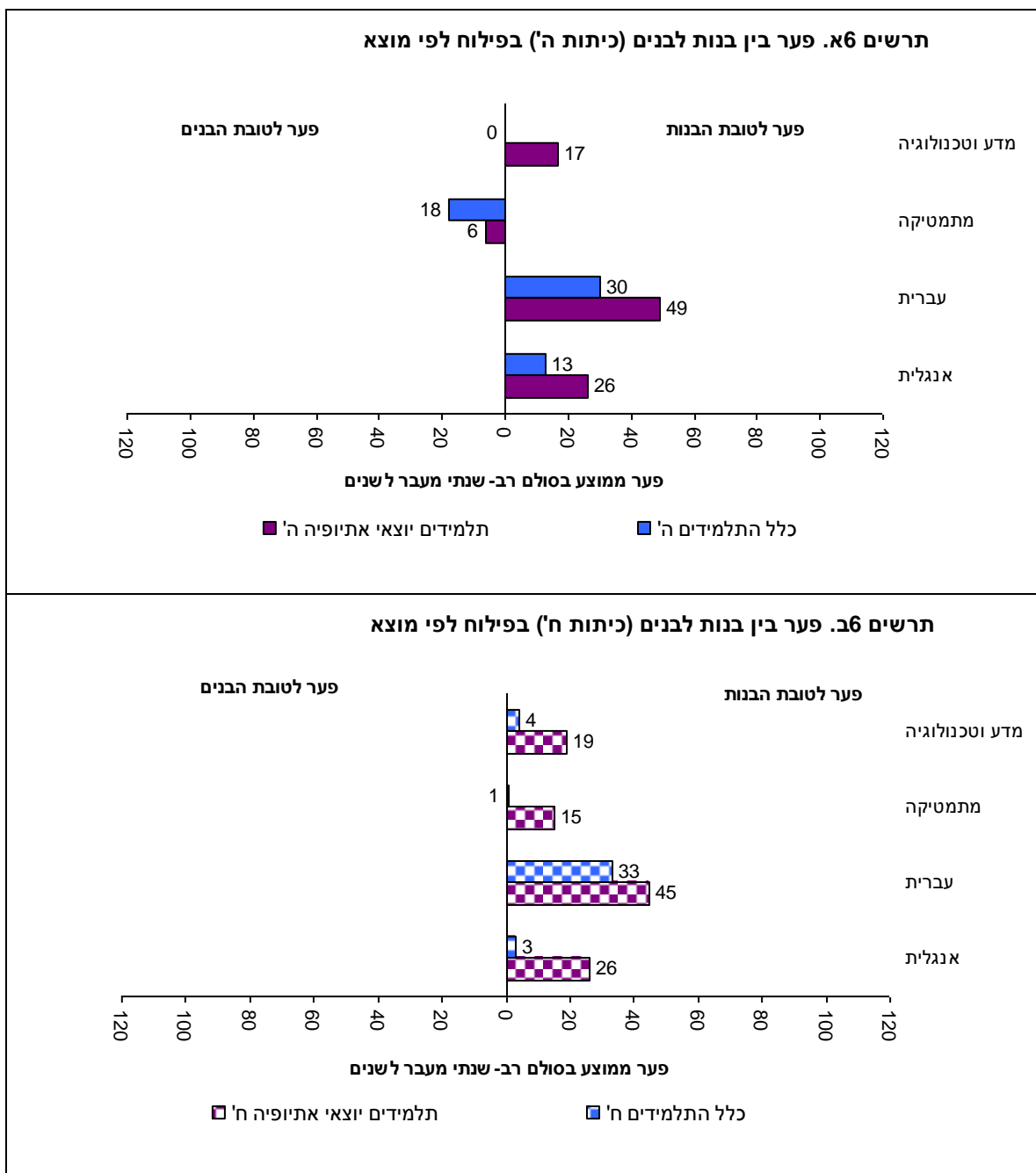
מתרשים 5 (א'-ב') עולה כי בקרב קבוצת התלמידים בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך, הפערים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין שאר התלמידים קטנים יותר מהפערים המתקבלים בהשוואה בין כלל התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים. עם זאת, פערים אלו עדיין גדולים ועומדים על כ-50 נקודות (כחצי סטיית תקן), מה שמרמז כי הפערים בהישגים אינם רק תולדה של הרקע החברתי-כלכלי, וכי קיימים גורמים נוספים הקשורים לפערים אלו, למשל פערים שפתיים ותרבותיים. ככלל, הפערים בקרב תלמידי **כיתות ה'** קטנים יותר מבקרב תלמידי **כיתות ח'**. יוצא דופן הוא תחום המתמטיקה: בקרב התלמידים הבאים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, הפערים בין יוצאי אתיופיה לבין שאר התלמידים גדולים מעט יותר **בכיתות ה'** (56 נק') בהשוואה **לכיתות ח'** (42 נק'). השינויים לאורך השנים בפערים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין שאר התלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך דומים מאוד לפערים שנמצאו בהשוואה הכללית, כפי שמתואר בתרשימים 3 (א'-ד') ו-4 (א'-ד').

השוואה 3: הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב לעומת הישגי כלל התלמידים - לפי מגדר

בהשוואה זו מוצגים ציוני המיצ"ב בפילוח לפי מוצא ומגדר. בשל גודלם הקטן של המדגמים בקרב אוכלוסיית התלמידים יוצאי אתיופיה בפילוח זה (כ-200 בכל קבוצת מגדר) התוצאות עלולות להיות חשופות יותר לטעויות הנובעות משונות דגימה, ולכן בהשוואה זו לא תהיה התייחסות למגמות רב-שנתיות, אלא רק לפער הממוצע בהישגים מעבר לשנים.

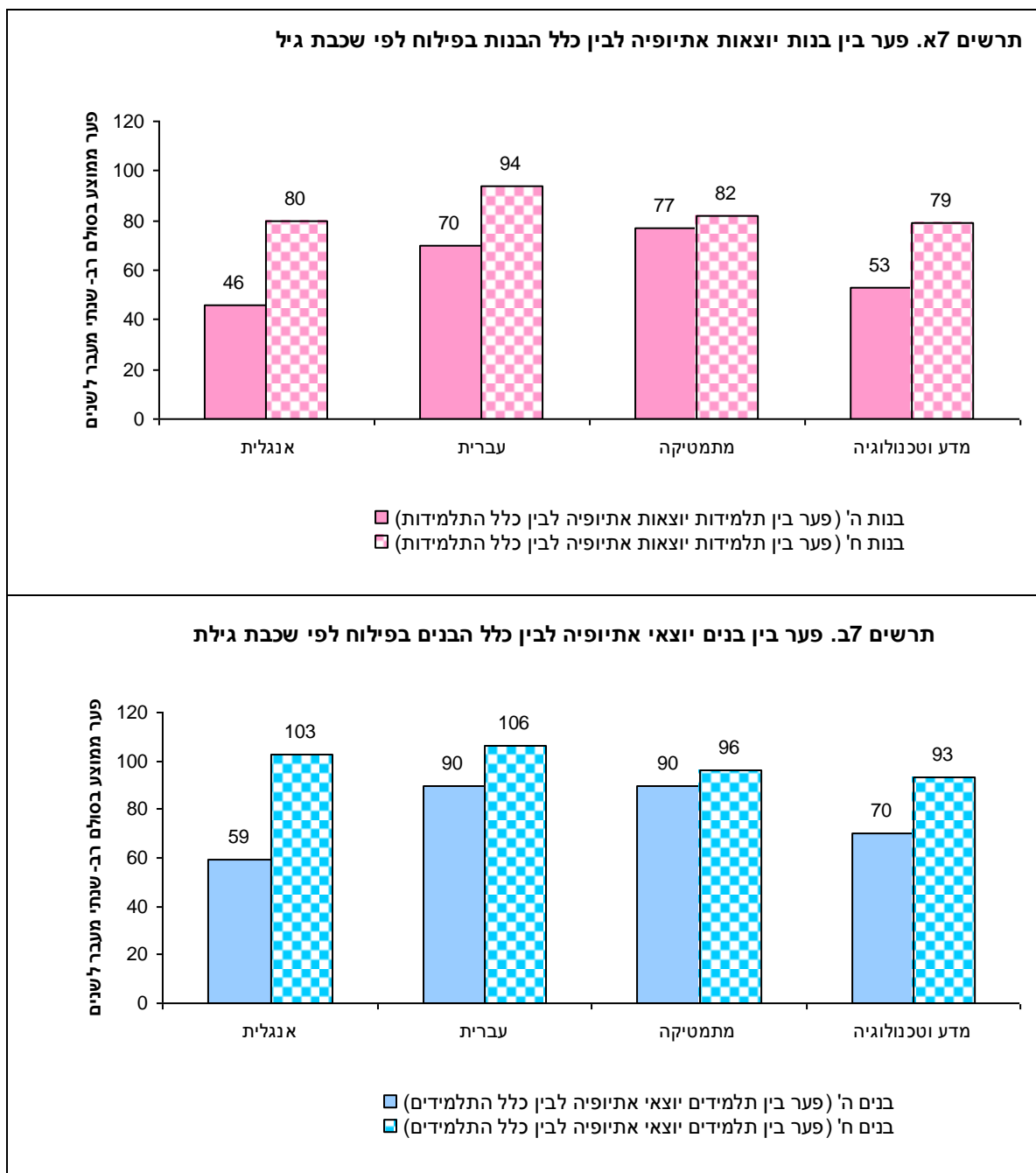
בתרשים 6 (א'-ב') מוצג הפער הממוצע מעבר לשנים בין בנים לבנות בפילוח לפי מוצא בתוך כל שכבת גיל. בתרשים 6א' (עמודות מלאות) מוצגות **כיתות ה'**, ובתרשים 6ב' (עמודות מרושתות) - **כיתות ח'**.

מתרשים 6 (א'-ב') עולה כי בקרב כלל התלמידים **בכיתות ה'** (6א'), הבנות משיגות ציונים גבוהים יותר בעברית ובאנגלית, הבנים משיגים ציונים טובים יותר במתמטיקה, ובתחום המדעים אין הבדל בין המגדרים. בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה **בכיתות ה'** נמצא כי בהשוואה לכלל התלמידים, הפערים לטובת הבנות גדלים עוד יותר בתחומי העברית והאנגלית; במתמטיקה הפער לטובת הבנים קטן והופך לחסר משמעות כמעט, ובתחום המדע וטכנולוגיה נמצא פער לטובת הבנות שאינו נמצא בקרב כלל התלמידים. בקרב כלל התלמידים **בכיתות ח'** (6ב'), הפער בהישגים בין בנות לבנים כמעט נעלם, למעט בתחום העברית. בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה, לעומת זאת, הפערים בין בנות לבנים נשמרים, והבנים אף מאבדים את היתרון הקל שהיה להם בתחום המתמטיקה **בכיתות ה'** (6 נק'), שהופך לפער של 15 נק' לטובת הבנות **בכיתות ח'**.

דרך נוספת לבחון את הנתונים מוצגת בתרשים 7 (א'-ב'), המתאר את הפער הממוצע מעבר לשנים בין כלל התלמידים לבין תלמידים יוצאי אתיופיה לפי שכבת גיל בתוך קבוצת המגדר. תרשים 7א' (עמודות ורודות) מתאר את התלמידות הבנות; תרשים 7ב' (עמודות תכולות) מתאר את התלמידים הבנים.

מתרשים 7 (א'-ב') עולה כי ככלל הפערים לרעת התלמידים יוצאי אתיופיה קטנים יותר בקרב הבנות (7א') לעומת הבנים (7ב'), ובשכבת **כיתה ה'** הפערים קטנים יותר בהשוואה לשכבת **כיתה ח'**. בתחום האנגלית חלה ההתרחבות הגדולה ביותר בפער בין שכבת **כיתה ה'** לשכבת **כיתה ח'**; התרחבות זו גדולה יותר בקרב הבנים. בתחום העברית התרחבות הפער בין שתי שכבות הגיל גדולה יותר בקרב הבנות. בתחום המתמטיקה לא חל שינוי של ממש בפער בין שתי שכבות הגיל (אך יש לשים לב כי פער זה גדול מלכתחילה), ובתחום המדע וטכנולוגיה התרחבות הפער בין שתי שכבות הגיל דומה בקרב שני המגדרים.

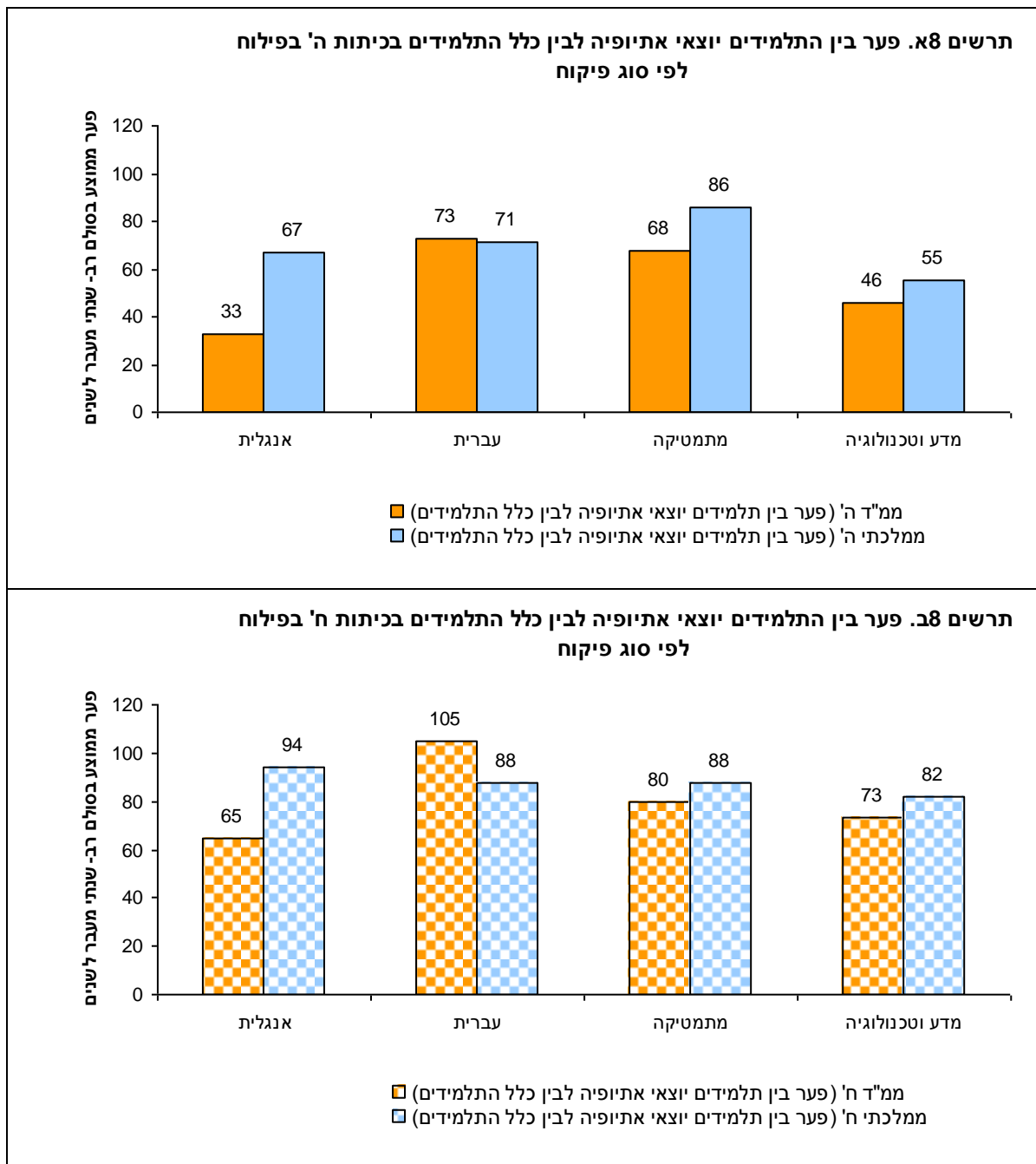

השוואה 4: הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב לעומת הישגי כלל התלמידים - בפילוח לפי סוג פיקוח

בהשוואה זו מוצגים ציוני המיצ"ב בפילוח לפי מוצא וסוג פיקוח. בשל גודלם הקטן של המדגמים בקרב אוכלוסיית התלמידים יוצאי אתיופיה בפילוח זה (כ-200 בכל קבוצת פיקוח), התוצאות עלולות להיות חשופות יותר לטעויות הנובעות משונות דגימה, ולכן בהשוואה זו לא תהיה התייחסות למגמות רב-שנתיות, אלא רק לפער הממוצע מעבר לשנים.

בתרשים 8 (א'-ב') מוצג הפער הממוצע מעבר לשנים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים, בפילוח לפי סוג פיקוח¹² בתוך כל שכבת גיל. תרשים 8א' (עמודות מלאות) מתאר את **כיתות ה'**; תרשים 8ב' (עמודות מרושתות) מתאר את **כיתות ח'**.

¹² שיעור התלמידים יוצאי אתיופיה בקרב כלל התלמידים בפיקוח הממלכתי הוא כ-2%, ובפיקוח הממ"ד - כ-8%.

ככלל, הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה נמוכים מהישגי כלל התלמידים, וזאת בשני סוגי הפיקוח, הממלכתי והממ"ד. מתרשים 8 (א-ב) עולה כי במרבית תחומי הדעת, למעט עברית, הפערים בהישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לכלל התלמידים קטנים יותר בתוך הפיקוח הממ"ד בהשוואה לפערים בתוך הפיקוח הממלכתי. העובדה שהפערים בין התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בשלושת תחומי הדעת קטנים יותר בפיקוח הממ"ד, קשורה להישגיהם הנמוכים יותר של כלל התלמידים בפיקוח הממ"ד בהשוואה להישגיהם של כלל התלמידים בפיקוח הממלכתי, ולא בשל הישגים גבוהים יותר של תלמידים יוצאי אתיופיה בפיקוח הממ"ד בהשוואה לפיקוח הממלכתי. למעשה, הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בשני סוגי הפיקוח דומים למדי, כמפורט בלוח 4 שלהלן המציג את הממוצעים מעבר לארבע השנים בפילוח לפי שכבת גיל, מוצא וסוג פיקוח.

לוח 4: הישגים ממוצעים מעבר לשנים לפי שכבת גיל, מוצא וסוג פיקוח

שכבת גיל	תחום דעת	ממוצע כלל התלמידים		ממוצע התלמידים יוצאי אתיופיה	
		פיקוח ממלכתי	פיקוח ממ"ד	פיקוח ממלכתי	פיקוח ממ"ד
ה'	אנגלית	522	479	455	446
	עברית	511	492	441	419
	מתמטיקה	532	508	445	440
	מדע וטכנולוגיה	536	506	479	460
ח'	אנגלית	535	495	442	431
	עברית	525	520	437	415
	מתמטיקה	522	506	433	426
	מדע וטכנולוגיה	530	505	447	432

השוואה 5: הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב - ילידי אתיופיה לעומת ילידי ישראל

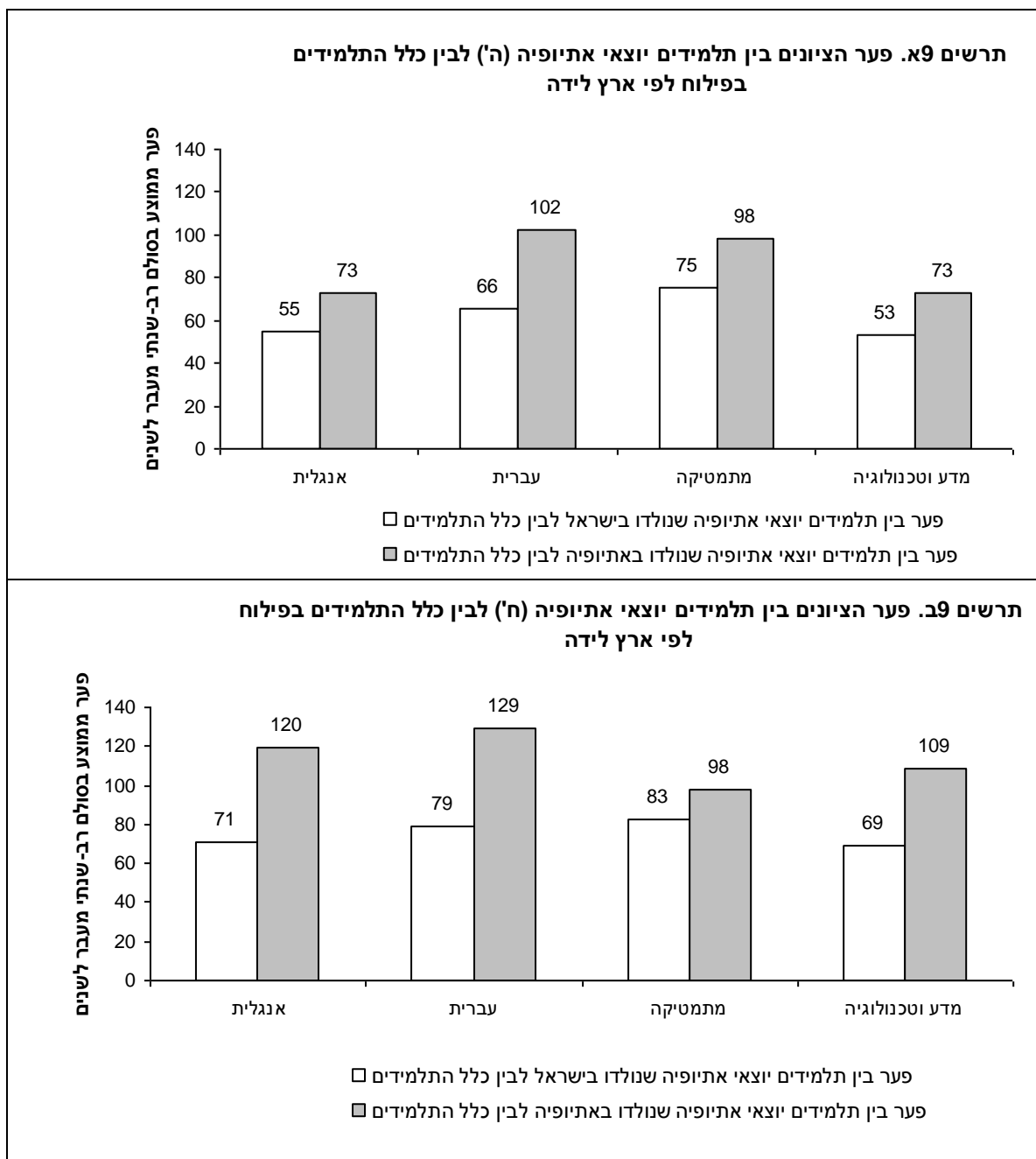
השוואה זו נועדה לעמוד על ההבדלים בציוני מבחני המיצ"ב בין שתי קבוצות מובחנות בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה: ילידי ישראל וילידי אתיופיה, וזאת משום שלכל אחת משתי הקבוצות הללו מאפיינים ייחודיים לה. למשל: מידת שליטתם של התלמידים ושל הוריהם בשפה העברית; מידת ההיכרות עם החברה הישראלית ומאפייניה, ובכלל זה מערכת החינוך; שיעור ההשתייכות לפיקוח הממלכתי, ועוד. נראה כי במאפיינים אלו יש יתרון לכאורה לתלמידים יוצאי אתיופיה ילידי ישראל בבואם להתמודד עם מבחני המיצ"ב, ומטרת השוואה זו היא לבדוק אם יתרון זה קיים ומה גודלו.

בלוח 5 שלהלן מוצגים ממוצעי הציונים של כלל התלמידים במבחני המיצ"ב בהשוואה לציוני התלמידים יוצאי אתיופיה במבחנים אלו מעבר לשנים, בחלוקה לפי ארץ לידה, שכבת גיל ותחום דעת. מהלוח עולה כי הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו באתיופיה נמוכים מהישגי תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל (שאף הישגיהם שלהם נמוכים בהשוואה להישגי כלל התלמידים).

לוח 5: הישגים ממוצעים מעבר לשנים לפי שכבת גיל וארץ לידה

שכבת גיל	תחום דעת	ממוצע כלל התלמידים	ממוצע תלמידים יוצאי אתיופיה ילידי ישראל	ממוצע תלמידים יוצאי אתיופיה ילידי אתיופיה
ה'	אנגלית	511	456	438
	עברית	507	441	405
	מתמטיקה	526	451	428
	מדע וטכנולוגיה	528	475	455
ח'	אנגלית	527	456	407
	עברית	524	445	395
	מתמטיקה	518	435	420
	מדע וטכנולוגיה	524	455	415

תרשים 9 (א'-ב') מתאר את הפערים בין תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו באתיופיה (עמודות אפורות) לתלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל (עמודות לבנות) בהשוואה לכלל התלמידים. תרשים 9א' מתאר את כיתות ה'; תרשים 9ב' מתאר את כיתות ח'. גם כאן, בשל גודלם הקטן של המדגמים בקרב אוכלוסיית התלמידים יוצאי אתיופיה בפילוח זה (כ-200 בכל קבוצה לפי ארץ לידה) התוצאות עלולות להיות חשופות יותר לטעויות הנובעות משונות דגימה, ולכן בהשוואה זו לא תהיה התייחסות למגמות רב-שנתיות, אלא רק לפער הממוצע בהישגים מעבר לשנים.

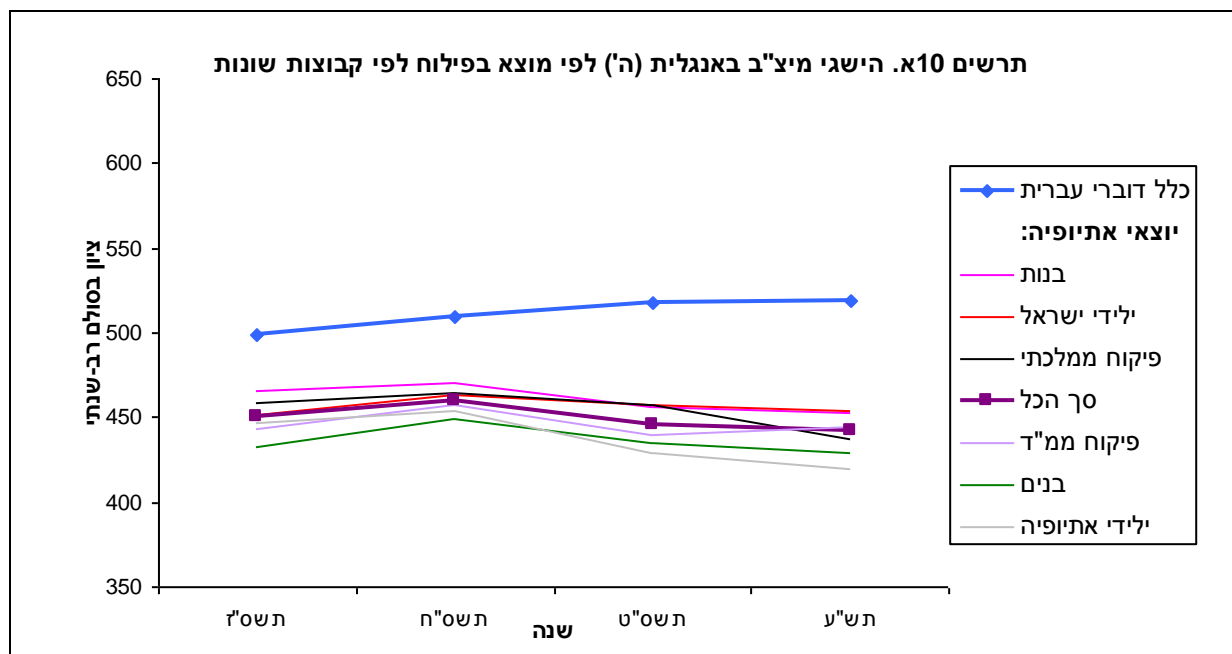
מתרשים 9 (א'-ב') עולה כי ככלל, הפערים בין התלמידים ילידי אתיופיה לבין כלל התלמידים גדולים מהפערים שבין התלמידים יוצאי אתיופיה ילידי ישראל לבין כלל התלמידים. כמו כן, הפערים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים קטנים יותר בשכבת **כיתה ה'** בהשוואה לשכבת **כיתה ח'**, ללא קשר לארץ הלידה של התלמידים יוצאי אתיופיה. עם זאת יש לציין כי אמנם הפערים בשכבת **כיתה ח'** הם ככלל גדולים יותר מהפערים בשכבת **כיתה ה'**, אך בכל הנוגע לילידי אתיופיה הלומדים בכיתות **ח'**, הפער בינם לבין כלל התלמידים גדול מאד (סטיית תקן שלמה ויותר).

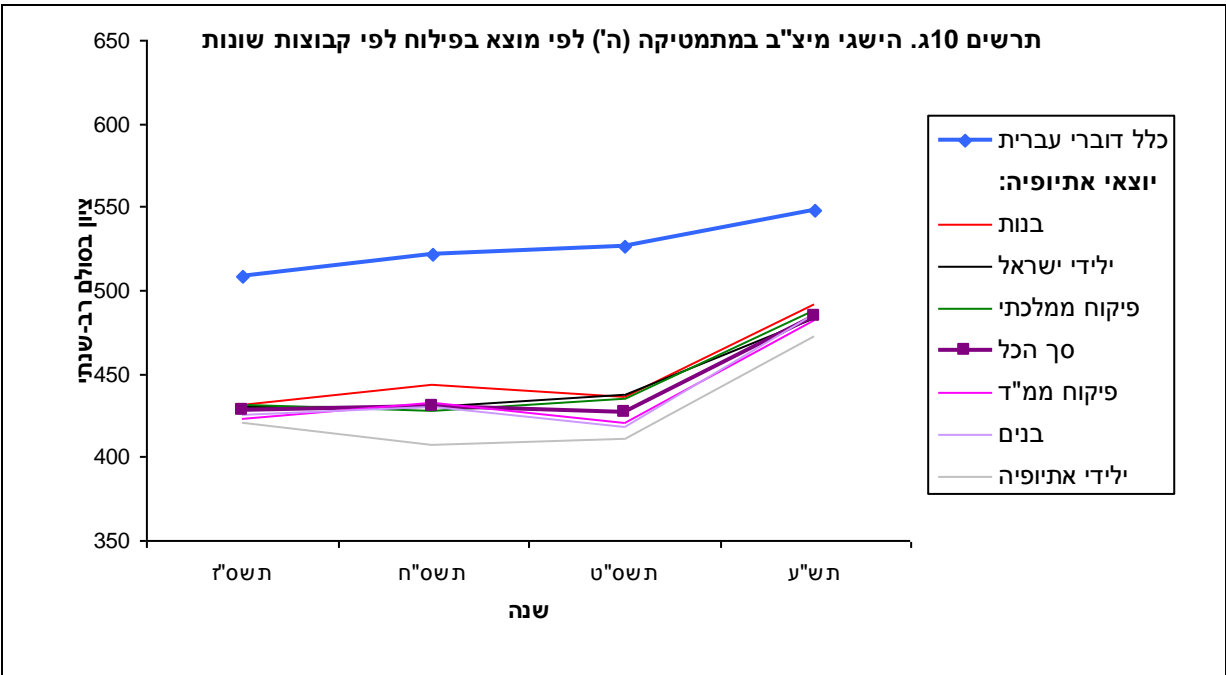
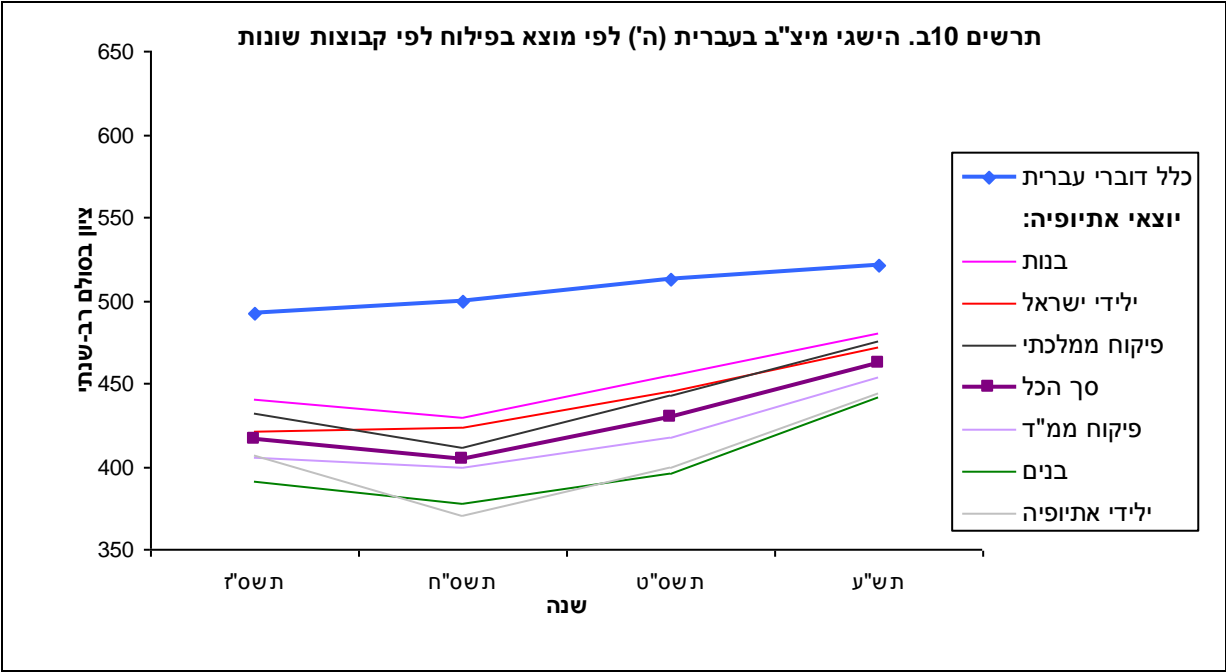
סיכום תמונת הפערים בהישגי המיצ"ב בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בכיתות ה' ו-ח'

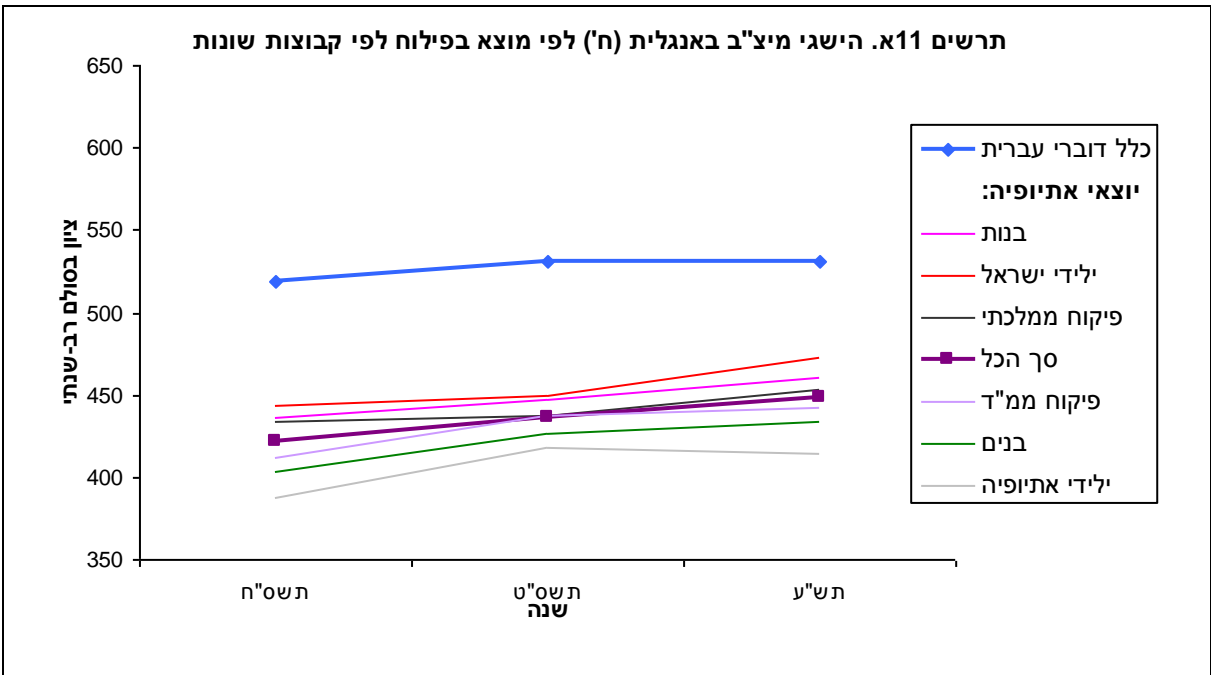
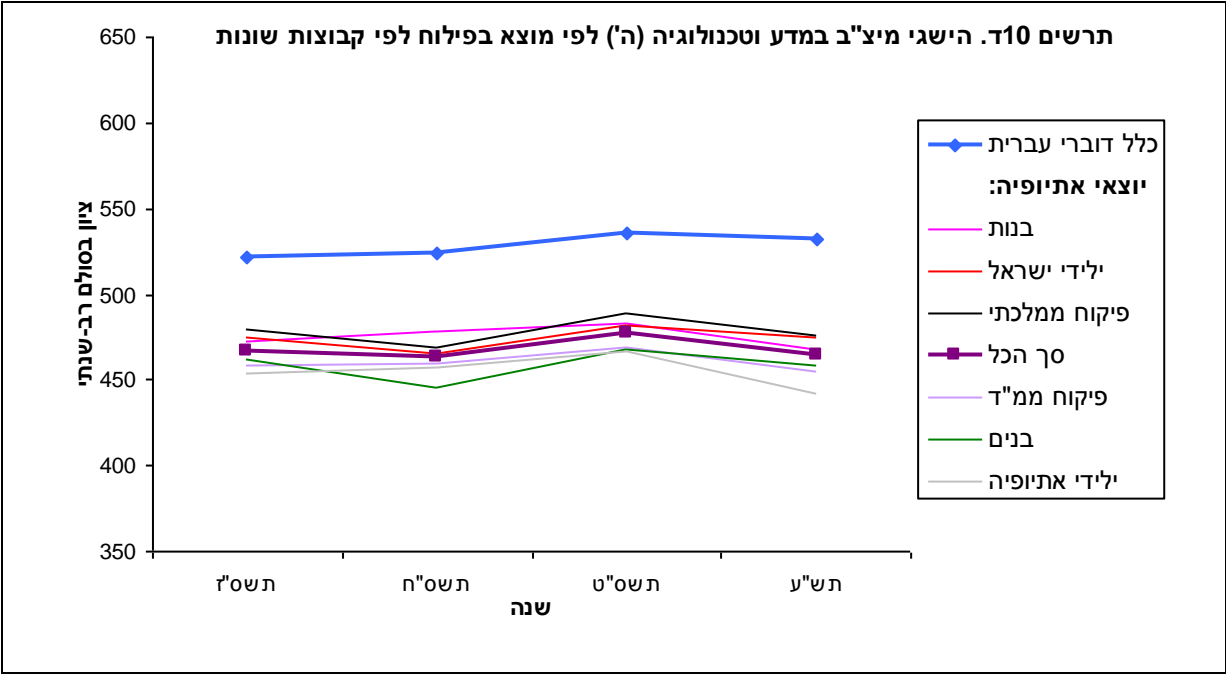
בסדרת התרשימים הבאה מוצגים הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה לפי פילוחים שונים בתוך קבוצה זו, בהשוואה להישגים של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה ולהישגים של כלל התלמידים הלומדים בבתי ספר דוברי עברית (בפיקוח הממלכתי והממ"ד). יש לשים לב כי הפילוחים אינם מציגים קבוצות זרות ומוציאות זו את זו (mutually exclusive), וזאת בשל גודלם הקטן של מדגמי התלמידים יוצאי אתיופיה. התרשימים האלה נועדו להציג תמונת-על דיפרנציאלית של הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה כפונקציה של שיוכם לקבוצה מסוימת. בדרך זו אפשר לאתר את קבוצות התלמידים יוצאי אתיופיה העשויים להזדקק לסיוע נוסף/שונה מצד המערכת. תרשים 10 (א'-ד') מתאר את תמונת הישגים **בכיתות ה'** בתחומי הדעת הנבדקים, ותרשים 11 (א'-ד') מתאר את תמונת הישגים **בכיתות ח'** בתחומי הדעת הנבדקים. בשני התרשימים הגרף **הכחול** המעובה בעל הסמן המעוין (♦) מציין את הישגי כלל התלמידים, ואילו הגרף **הסגול** המעובה בעל הסמן המרובע (■) מציין את הישגי כלל התלמידים יוצאי אתיופיה. שאר הגרפים מציינים תת-קבוצות בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה.

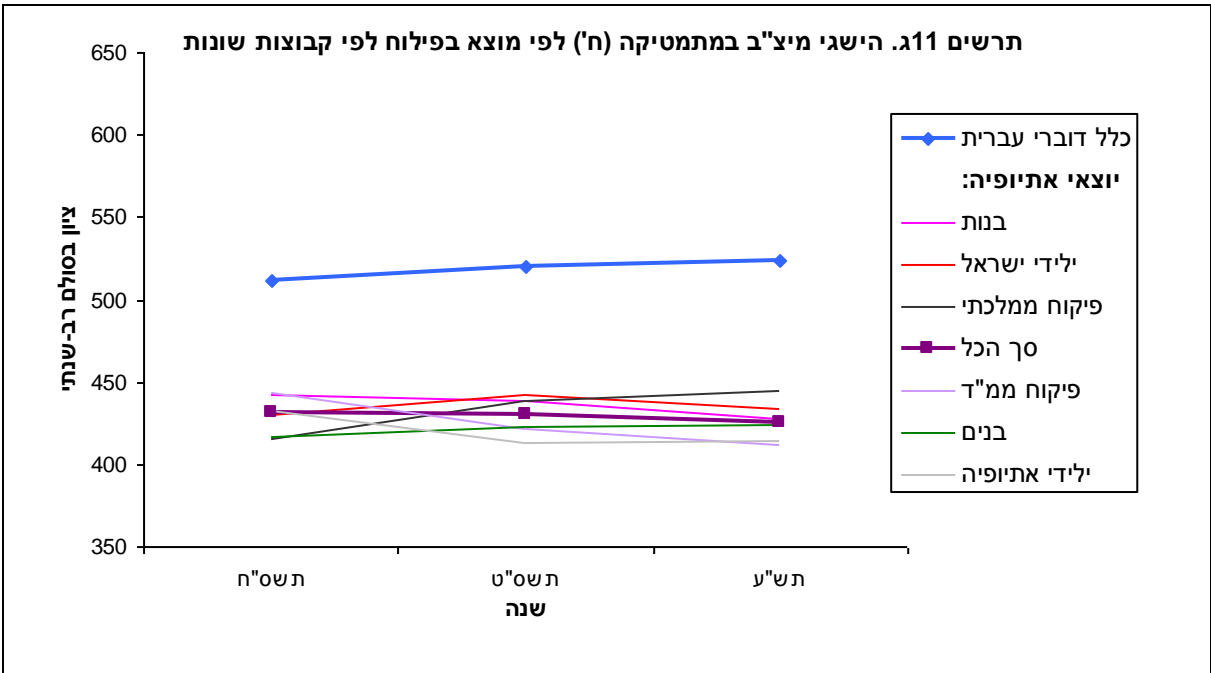
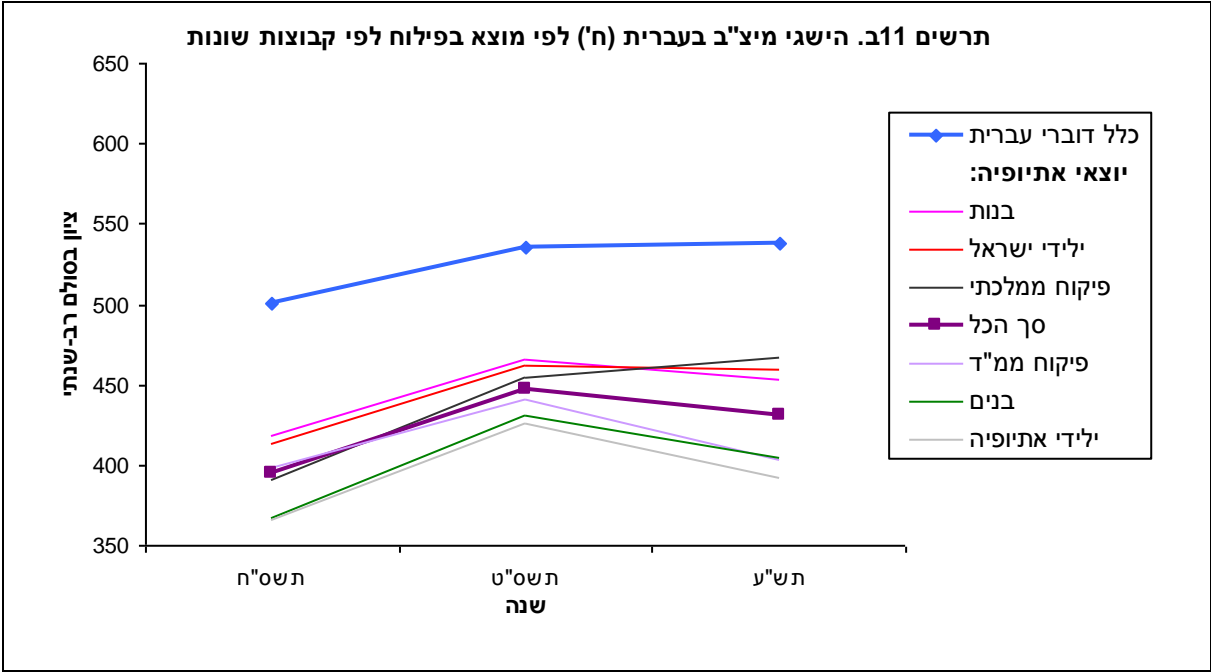
מתרשים 10 (א'-ד') עולה כי בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה **בכיתות ה'**, קבוצות התלמידים בעלות הישגים הנמוכים ביותר הן בראש ובראשונה התלמידים ילידי אתיופיה (גרף **אפור**) ותלמידים-בנים (גרף **ירוק**). התלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל (גרף **אדום**) ותלמידות-בנות (גרף **ורוד**) הן הקבוצות בעלות הישגים הגבוהים ביותר יחסית לתלמידים יוצאי אתיופיה. תמונה זו מתקבלת בכל תחומי הדעת למעט בתחום המתמטיקה, שבו הישגי הבנות בכיתה ה' נמוכים מהישגי הבנים.

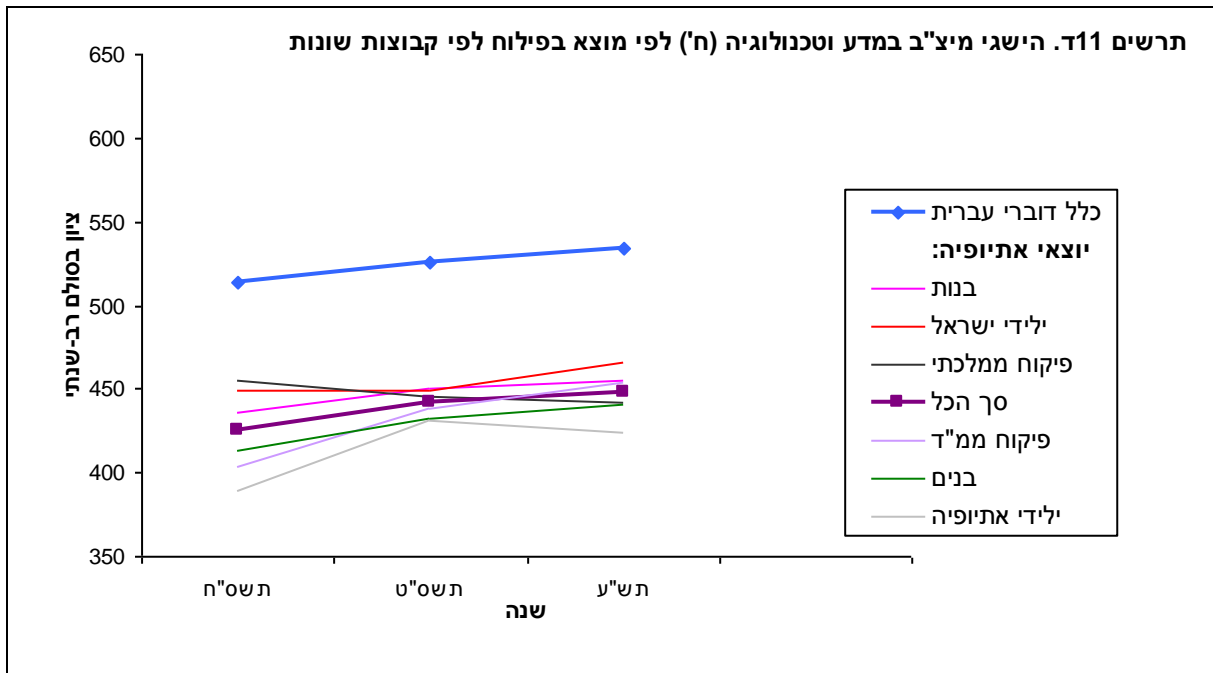
תמונה דומה למדי מתקבלת גם בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה **בכיתות ח'** (תרשים 11 א'-ד'), אך כאן אובד לבנים גם היתרון היחסי שהיה להם על הבנות בתחום המתמטיקה.

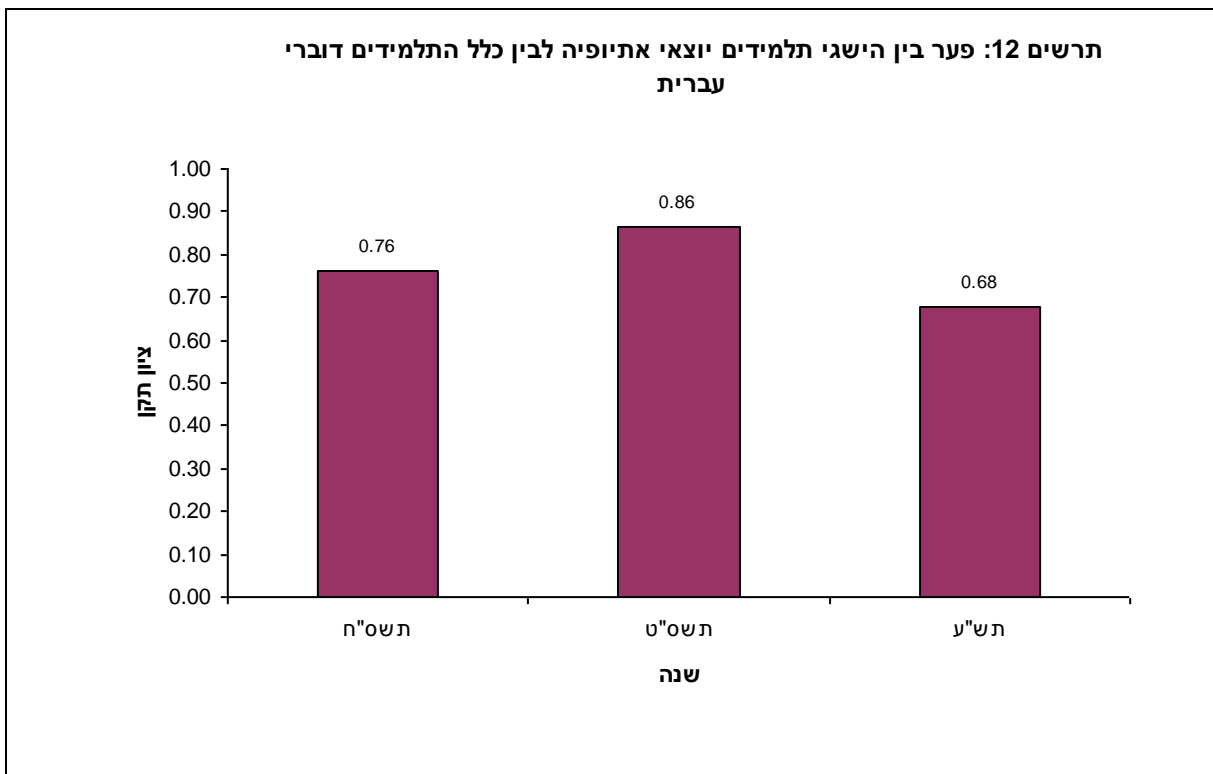

הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה במבחן המיצ"ב בעברית לכיתה ב'

חלק זה יעסוק בבחינת הישגי מבחן המיצ"ב בעברית לכיתה ב'. במבחנים בשפת-אם לכיתות ב' לא נעשה הליך כיוול בין שנים, ועל כן הנתונים אינם מדווחים בסולם המיצ"ב הרב-שנתי. בתרשים 12 שלהלן מוצג הפער בהישגים במבחן זה בין התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בכיתה ב', ביחידות של ציון תקן. מספרם של כלל התלמידים במדגמים הוא כ-14,000, ומתוכם כ-500 הם יוצאי אתיופיה.

מתרשים 12 עולה כי הפערים בין הישגי התלמידים יוצאי אתיפויה לבין הישגי כלל התלמידים במבחן המיצ"ב בעברית לכיתה ב' עומדים על כשלושת-רבעי סטיית תקן (בדומה לדרגות כיתה ה' ו-ח').

בלוח 6 שלהלן מוצגים הישגי התלמידים יוצאי אתיפויה במבחן המיצ"ב בעברית לכיתה ב' בפילוח לפי מגדר, סוג פיקוח, רקע חברתי-כלכלי וסטטוס עלייה. ההישגים המוצגים הם ממוצע ציוני התקן מעבר לשנים תשס"ח-תש"ע והפער בין ממוצעים אלו (הפער הממוצע).

לוח 6: הישגי התלמידים יוצאי אתיפויה במבחן המיצ"ב בעברית לכיתה ב' בפילוח לפי משתנים שונים

המשתנה להשוואה	הקבוצה הנבדקת	ציון תקן ממוצע מעבר לשנים	קבוצת השוואה	ציון תקן ממוצע מעבר לשנים	פער לטובת קבוצת השוואה
סוג פיקוח	תלמידים יוצאי אתיפויה בפיקוח הממלכתי	-0.56	כלל התלמידים בפיקוח הממלכתי	0.05	0.61
	תלמידים יוצאי אתיפויה בפיקוח הממ"ד	-0.90	כלל התלמידים בפיקוח הממ"ד	-0.16	0.74
מגדר	תלמידות יוצאות אתיפויה	-0.56	כלל התלמידות	0.11	0.67
	תלמידים בנים יוצאי אתיפויה	-0.99	כלל התלמידים הבנים	-0.12	0.88
מעמד חברתי-כלכלי	תלמידים בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך יוצאי אתיפויה	-0.82	תלמידים בעלי רקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי-אתיפויה	-0.39	0.43
סטטוס עלייה	תלמידים יוצאי אתיפויה ילידי אתיפויה	-1.39	תלמידים יוצאי אתיפויה ילידי ישראל	-0.51	0.88

מלוח 6 עולה, כי הפערים בהישגים בין התלמידים יוצאי אתיפויה לכלל התלמידים, אינם זהים בכל תת אוכלוסיה. הפער בין יוצאי אתיפויה לכלל התלמידים בפיקוח הממלכתי (לטובת הפיקוח הממלכתי), נמוך מעט מהפער המקביל שלהם בפיקוח הממ"ד. גם בחלוקה לפי מגדר נמצא הבדל. הפער שבין הישגי הבנות יוצאות אתיפויה להישגי כלל הבנות עומד על כשני שלישי סטיית תקן, לעומת פער של כ-0.9 סטיות תקן בין הישגי הבנים יוצאי אתיפויה להישגי כלל הבנים.

מתוך התלמידים מרקע חברתי כלכלי נמוך, הפער בין הישגי התלמידים יוצאי אתיפויה להישגי שאר התלמידים קטן יותר בהשוואה מהפער הכולל, ועומד על כמחצית סטיית תקן, אך עדיין זהו פער משמעותי. בתוך התלמידים יוצאי אתיפויה, קיים פער גדול של כ-0.9 סטיות תקן, בין התלמידים שנולדו באתיפויה לתלמידים יוצאי אתיפויה שנולדו בארץ. פער זה נובע מהישגיהם הנמוכים במיוחד של ילידי אתיפויה, שממוצע ציוני התקן שלהם עומד על -1.39.

חלק III: תמונת נתוני אקלים וסביבה פדגוגית של תלמידים יוצאי אתיופיה

חלק זה יתמקד בהשוואת נתוני האקלים והסביבה פדגוגית בין התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים הלומדים בבתי הספר דוברי עברית, כפי שנאספו משאלונים המועברים לתלמידים בכל שנה כחלק ממערכת מבחני המיצ"ב. שאלונים אלו נועדו להציג תמונת מצב כללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בבתי הספר בישראל, כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי התלמידים, והם עוסקים בהיבטים שונים ומגוונים של האקלים הבית-ספרי וסביבתו הפדגוגית. לצורך עבודה זו נבחרו כמה מן המדדים המצויים בשאלון, והם מפורטים בלוח 7 שלהלן. אופן החישוב של המדדים שלעיל ומשמעותם מוצגים בלוח 8.

לוח 7: מדדי אקלים וסביבה פדגוגית המוצגים בעבודה זו וההיגדים המרכיבים אותם:

מדד האקלים	ההיגדים המרכיבים את המדד
תחושה כללית כלפי בית הספר	"אני אוהב להיות בבית הספר" "אילו הייתי יכול [לא], הייתי עובר לבית ספר אחר" "טוב לי בבית הספר"
מעורבות באירועי אלימות	"בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרוף מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי" "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים דחף אותי"
מעורבות באירועי אלימות-אלימות חמורה	"בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, אבן, בכיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי" "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות" "בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים" "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך"
מעורבות באירועי אלימות-אלימות עקיפה	"בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי" "בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי (למשל באינטרנט או ברכילות מאחורי הגב)" "בחודש האחרון הטילו עליי 'חרם': קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי"
ציפיות מורים ואמונה ביכולות	"רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים" "רוב המורים מצפים מכל תלמיד לשפר את ההישגים שלו בלימודים" "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להשקיע הרבה בלימודים" "רוב המורים שלי נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים" "רוב המורים מאמינים ביכולת שלי להצליח"
מסוגלות לימודית	"כאשר אני רוצה, אני יכול להצליח בלימודים" "כשאני מחליט ללמוד משהו קשה, אני מסוגל לעשות זאת" "אם אני רוצה אני יכול להצליח במשימות שונות, כמו מבחן או עבודה"
היעדרויות ואיחורים	"לכמה שיעורים איחרת בחודש האחרון?" "לכמה ימי לימודים לא הגעת בחודש האחרון (כולל מחלה)?"
הכנת שיעורי בית	"כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית?"
היקף שיעורים פרטיים	"אני לוקח השנה שיעורים פרטיים בעברית/אנגלית/מדעים/מתמטיקה בתשלום"
גזענות	"בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי"

בכיתות ה'-ו', גודלי המדגמים בעבור המדדים "תחושה כללית כלפי בית הספר", "מעורבות באירועי אלימות", "ציפיות מורים ואמונה ביכולות", "איחורים והיעדרויות" ו"גזענות" הם כ-58,000 בעבור כלל התלמידים, ומתוכם כ-2,500 הם תלמידים יוצאי אתיופיה. בעבור המדדים "מסוגלות לימודית", "הכנת שיעורי בית", ו"היקף שיעורים פרטיים", גודלי המדגמים הם כמחצית מזה. **בכיתות ז'-ט'**, גודלי המדגמים בעבור המדדים הראשונים הם כ-80,000 בעבור כלל התלמידים, ומתוכם יותר מ-3,000 הם תלמידים יוצאי אתיופיה. בעבור המדדים האחרונים, גודלי המדגמים הם כמחצית מזה.

לוח 8: אופן החישוב של מדדי האקלים והסביבה הפדגוגית

המדד	אופן החישוב ומשמעותו
תחושה כללית כלפי בית הספר	כדי לחשב את המדד המסכם הוצגו ההיגדים שלעיל המתארים היבטים שונים בנושא זה. התלמידים התבקשו לציין באיזו מידה הם מסכימים עם ההיגד על סולם בן חמש דרגות, הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד. המדד המסכם הוא הממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.
מערובות אלימות/אלימות חמורה/אלימות עקיפה	במדדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים המרכיבים אותם. בנוגע לכל היגד התבקש התלמיד לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: 1- "אף פעם", 2- "פעם או פעמיים", 3- "שלוש פעמים או יותר". לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (2 או 3) כמדווחים על האירוע. המדד המסכם של מעורבות באירועי אלימות הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על אירועי האלימות המתוארים בהיגדים השונים, והוא נע בין 0 ל-100.
היעדרויות ואיחורים	בהיגדים המרכיבים מדד זה מתבקש התלמיד לציין לגבי החודש האחרון לכמה שיעורים הוא איחר ומכמה ימי לימודים הוא נעדר. הסולם נע בטווח הערכים "0 עד 1" – "8 ויותר".
הכנת שיעורי בית	בהיגד המרכיב מדד זה מתבקש התלמיד לציין כמה שעות ביום הוא מקדיש להכנת שיעורי הבית. הסולם נע בטווח ערכים של "פחות משעה" – "יותר משלוש שעות".
היקף שיעורים פרטיים	התלמידים התבקשו לציין אם הם מקבלים שיעורים פרטיים בעבור כל אחד מהמקצועות על סולם בן 3 דרגות: (1) "כלל לא", (2) "מדי פעם", (3) "באופן קבוע". לצורכי דיווח סווגו המשיבים שציינו את 2 הערכים הגבוהים ביותר בסולם (2 ו-3) כ"מדווחים" וחושב שיעורם (באחוזים). בשונה מחישוב שאר המדדים המסכמים בדוח, המדד בנושא זה הוא שיעור התלמידים (באחוזים) המקבלים שיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות מתוך מקצועות המיצי"ב. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

להלן עיקרי הממצאים העולים מניתוח מדדי האקלים שנבחרו לצורך דוח זה (ראה פירוט מלא של הממצאים בלוחות א' ו-ב' שבנספח):

1) **תחושה כללית כלפי בית הספר: בכיתות ה'ו', התלמידים יוצאי אתיפיה מדווחים בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לכלל התלמידים כי הם אוהבים להיות בבית הספר וכי טוב להם בבית הספר. בכיתות ז'-ט' מתקבל ממצא חיובי דומה רק בנוגע להיגד "אני אוהב להיות בבית הספר". לעומת זאת, בשתי שכבות הגיל, התלמידים יוצאי אתיפיה מציינים בשכיחות נמוכה יותר שהם לא היו עוברים לבית ספר אחר.**

2) **אלימות: בכיתות ה'ו', התלמידים יוצאי אתיפיה מדווחים כי הם מעורבים פחות באירועי אלימות ובאירועי אלימות עקיפה, ומעורבים מעט יותר באירועי אלימות חמורה. בכיתות ז'-ט' הבדלים אלו נעלמים (ראה תרשים 13 א'-ב').**

3) **גזענות: הממצא הבולט ביותר בפרק זה; התלמידים יוצאי אתיפיה מדווחים על הערות בגין מוצא, צבע עור וכיו"ב בשכיחות גבוהה פי שלושה (בכיתות ז'-ט') עד ארבעה (בכיתות ה'ו') בקירוב מהשכיחות בקרב כלל התלמידים (ראה תרשים 14 א'-ב').**

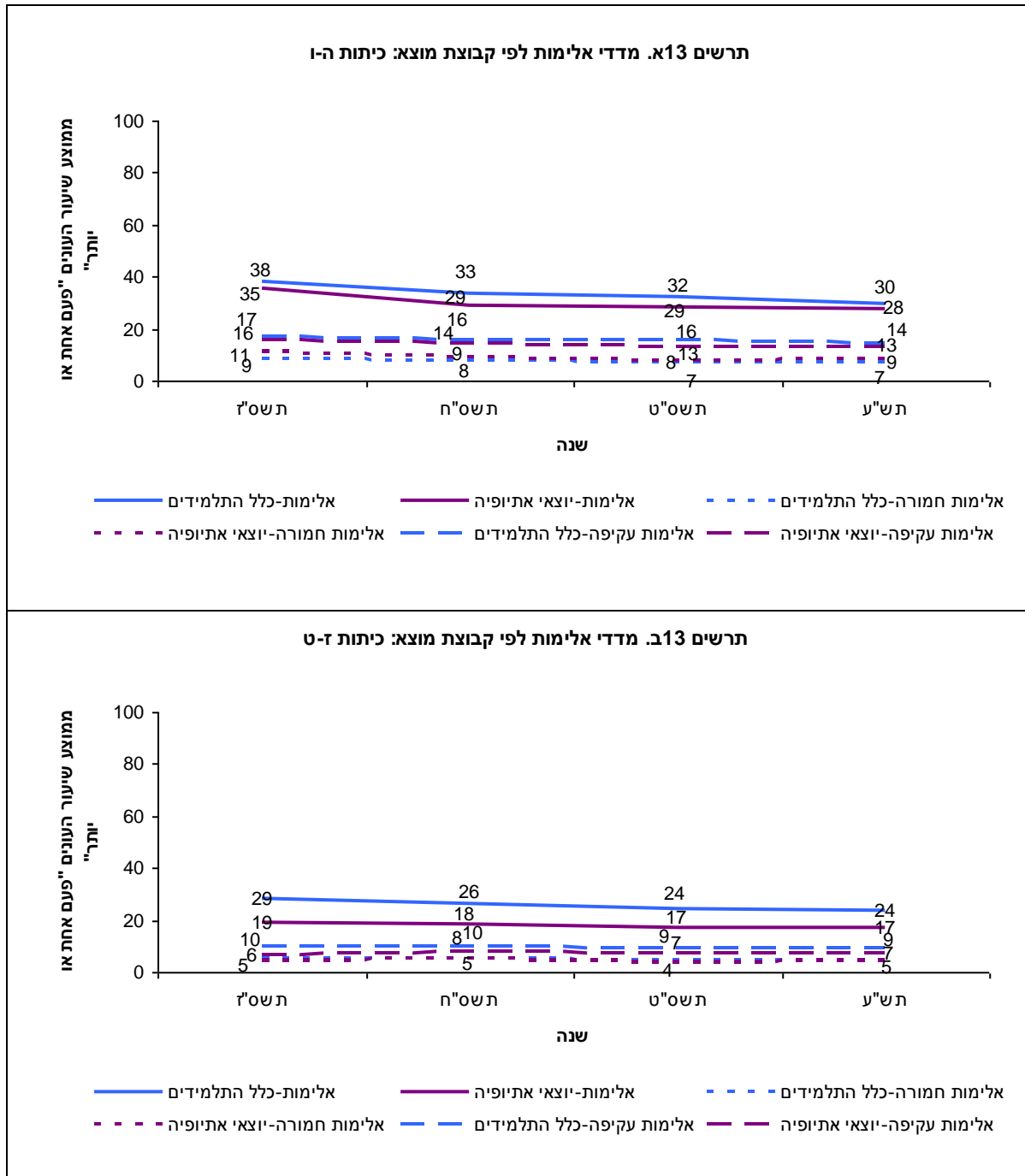
4) **ציפיות מורים ואמונה ביכולות: בשתי שכבות הגיל, לתלמידים יוצאי אתיפיה יש נטייה קלה לדווח בשכיחות גבוהה יותר, בהשוואה לכלל התלמידים, כי הם מסכימים עם ההיגדים המרכיבים מדד זה.**

5) **מסוגלות לימודית: בשתי שכבות הגיל, השכיחות המדווחות על ידי התלמידים יוצאי אתיפיה ועל ידי כלל התלמידים כמעט זהות.**

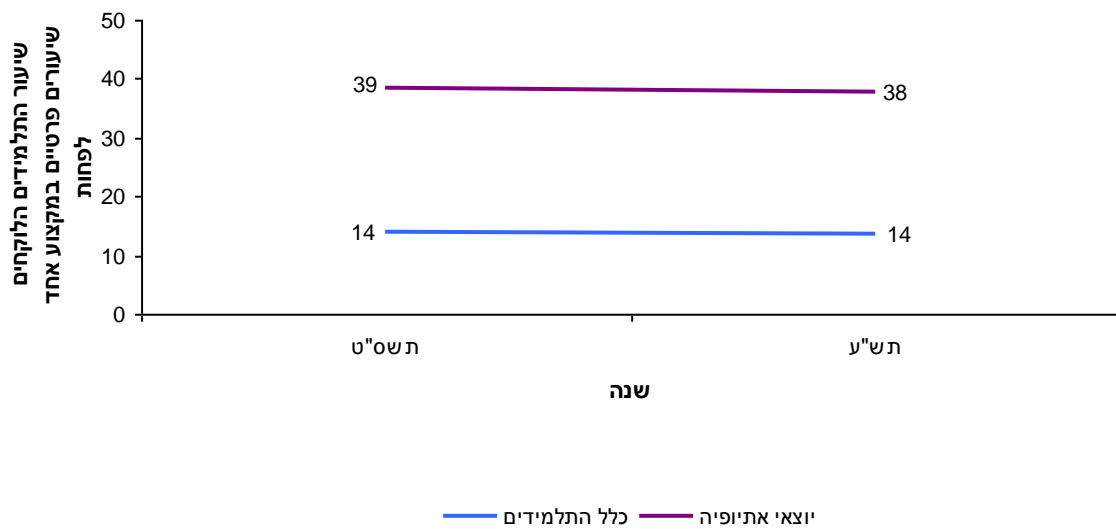
6) **היעדרויות ואיחורים: בשתי שכבות הגיל, התלמידים יוצאי אתיפיה מדווחים בשכיחות רבה יותר על איחורים ובשכיחות נמוכה יותר על היעדרויות, בהשוואה לכלל התלמידים (ראה תרשים 15 א'-ב').**

7) **הכנת שיעורי בית: בשתי שכבות הגיל התלמידים יוצאי אתיפיה מדווחים על השקעת זמן רבה יותר בהכנת שיעורי הבית (ראה תרשים 16 א'-ב').**

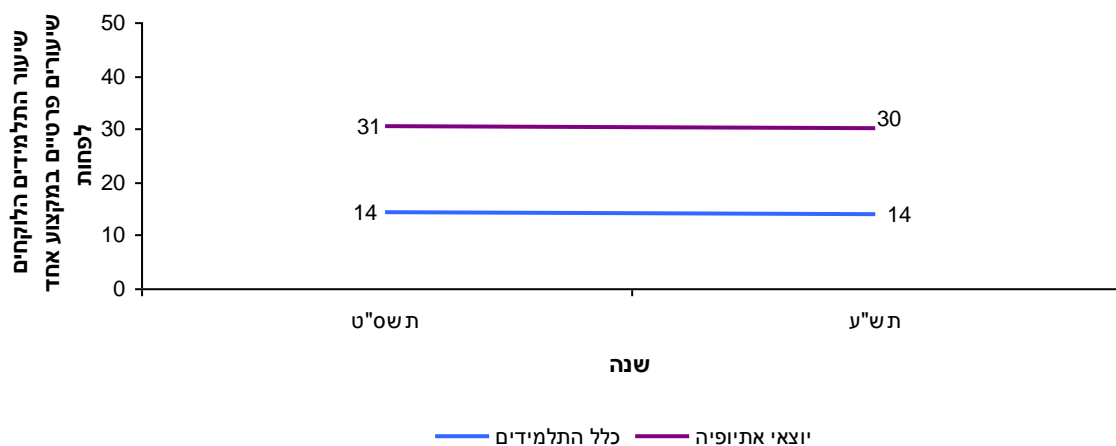
8) **הסתייעות בשיעורים פרטיים:** בשתי שכבות הגיל, התלמידים יוצאי אתיופיה מדווחים על שכיחות נמוכה יותר של הסתייעות בשיעורים פרטיים, בפרט בתחומי האנגלית והמתמטיקה: בתחומים אלו השכיחות המדווחת על ידי התלמידים יוצאי אתיופיה קטנה פי שניים עד פי שלושה מזו המדווחת על ידי כלל התלמידים. עם זאת, התלמידים יוצאי אתיופיה מדווחים על שכיחות גדולה אך במעט של הסתייעות בשיעורים פרטיים בתחום העברית. בתחום המדעים שיעורי הדיווח דומים מאוד (ראה לוח א' בספח). יש לציין כי הפער בשכיחות ההסתייעות בשיעורים פרטיים גדול יותר **בכיתות ז-ט'**.

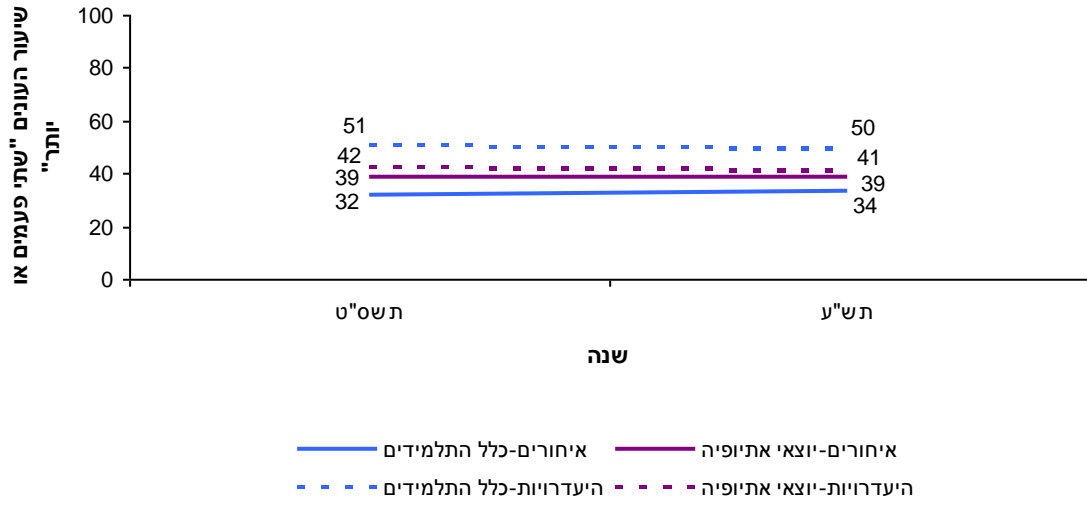
תרשים 14א. שיעור התלמידים המדווחים על הערות גזעניות לפי קבוצת מוצא: כיתות ה-ו

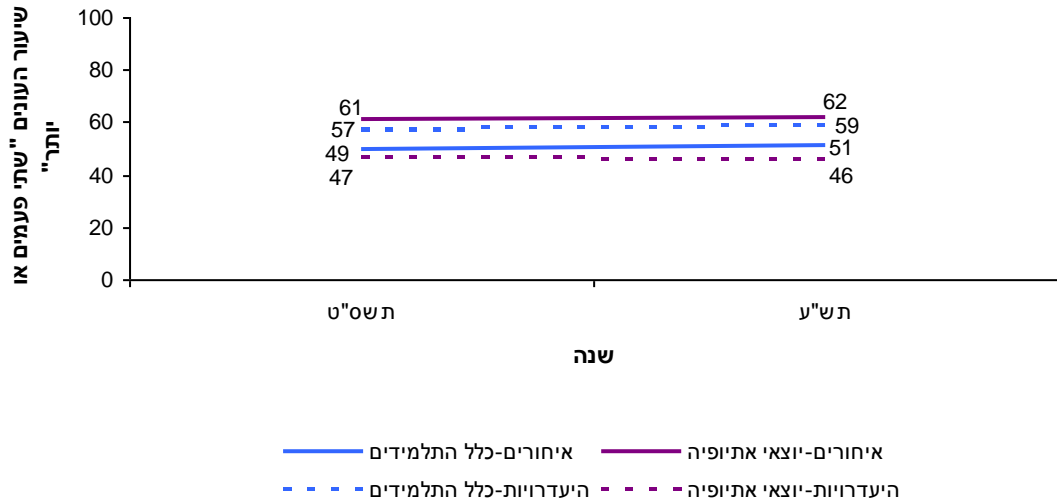
תרשים 14ב. שיעור התלמידים המדווחים על הערות גזעניות לפי קבוצת מוצא: כיתות ז-ט

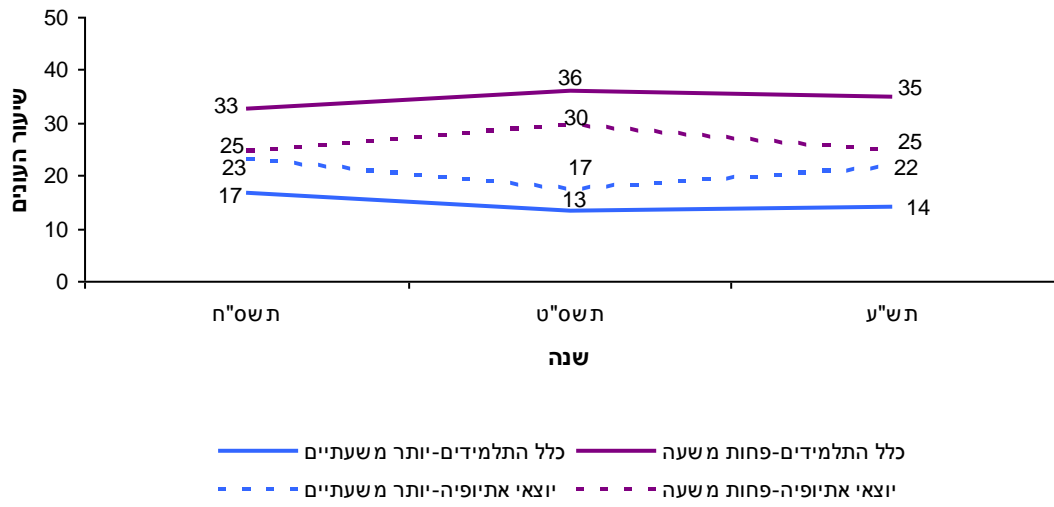
תרשים 15א. איחורים והיעדרויות לפי קבוצת מוצא: כיתות ה-ו

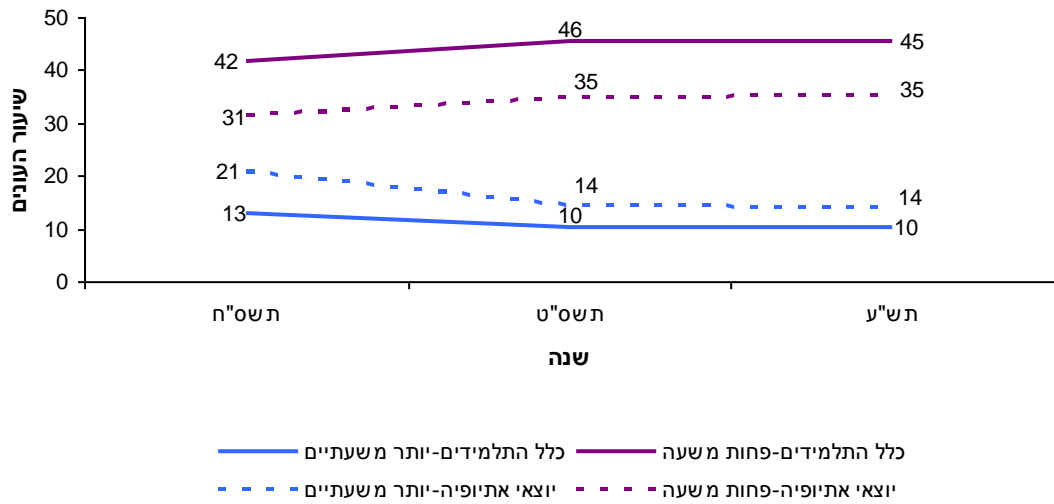
תרשים 15ב. איחורים והיעדרויות לפי קבוצת מוצא: כיתות ז-ט

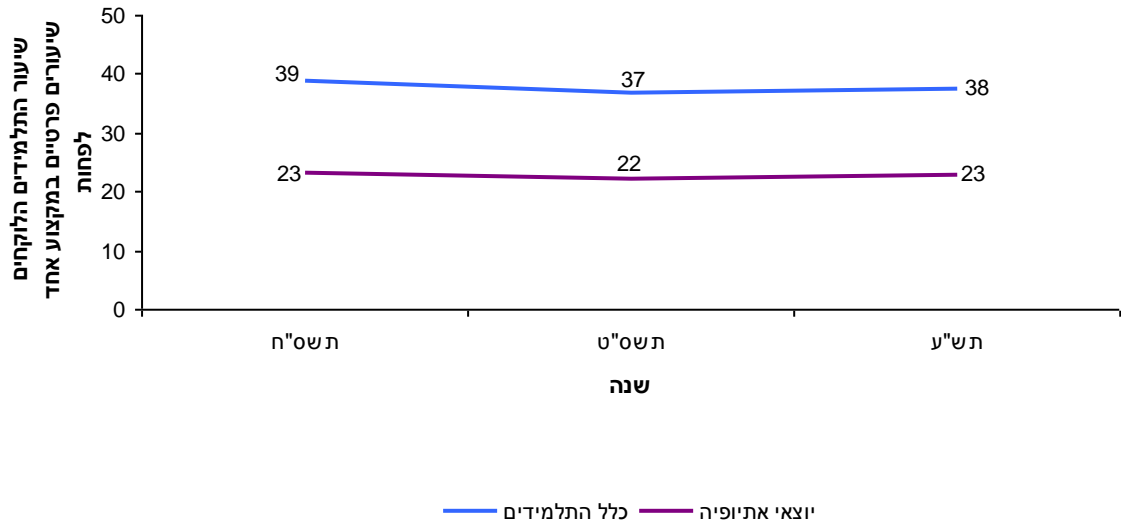
תרשים 16א. פרק הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית לפי קבוצת מוצא: כיתות ה-ו

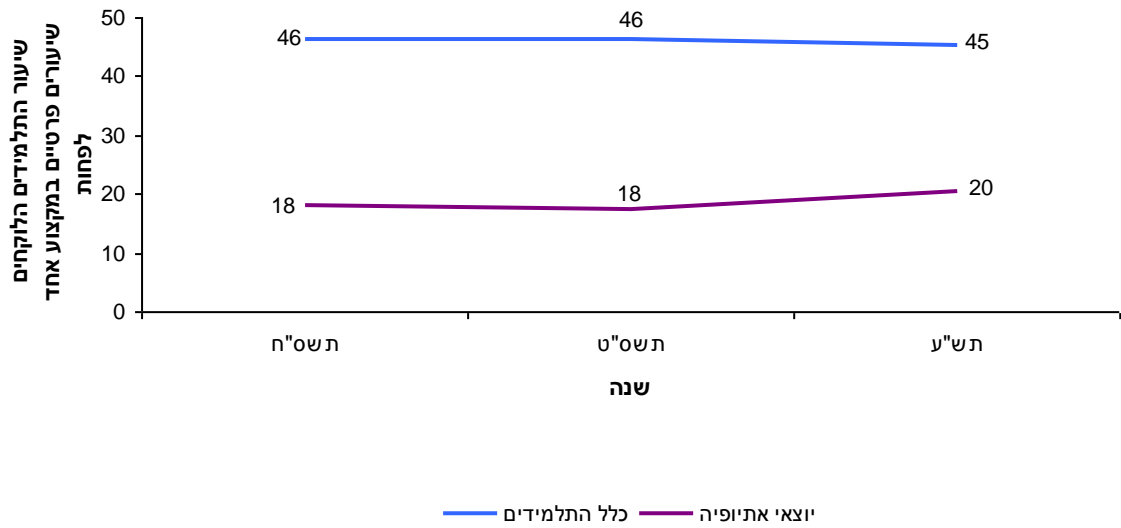
תרשים 16ב. פרק הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית לפי קבוצת מוצא: כיתות ז-ט

**תרשים 17א. שיעור התלמידים המסתייעים בשיעורים פרטיים לפי קבוצת מוצא:
כיתות ה-ו**

**תרשים 17ב. שיעור התלמידים המסתייעים בשיעורים פרטיים לפי קבוצת מוצא:
כיתות ז-ט**

סיכום ומסקנות

הפער בין הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית, כפי שמשקף ממערכת מבחני המיצ"ב, גדול מאד בכל שלב גיל. **בכיתות ב'**, פער ציוני התקן הממוצע מעבר לשנים, במבחן בעברית, עומד על שלושה רבעים סטיית תקן. **בכיתות ה'**, טווח הפערים הממוצע בין ארבעת תחומי הדעת (אנגלית, עברית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה) מעבר לשנים נע בין 60 ל-84 נקודות בסולם המיצ"ב הרב-שנתי. **בכיתות ח'** הפער גדול עוד יותר ונע בטווח שבין 87 ל-101 נקודות בסולם המיצ"ב הרב-שנתי. במילים אחרות, בכל שלוש דרגות הכיתה הנבחנות במיצ"ב, הפערים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית הם כשלושה רבעים סטיית תקן ואף למעלה מזה. פערים אלו מוסברים רק בחלקם על ידי הרקע החברתי-כלכלי הנמוך של העולים יוצאי אתיופיה. כמו כן נראה כי בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה, הישגיהם של התלמידים הבנים ואף יותר מזה של התלמידים (בנים ובנות) שנולדו באתיופיה הם הנמוכים ביותר, וזאת בכל שכבות הגיל שנבחנו.

מבחינת מדדי האקלים והסביבה הפדגוגית המוצגים בעבודה זו, התמונה בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה, בשתי שכבות הגיל (**כיתות ה'-ו'** ו**כיתות ז'-ט'**), דומה למדי לזו הנראית בקרב כלל התלמידים הן מבחינת גודלי המדדים והן מבחינת התפתחותם. עם זאת, התלמידים יוצאי אתיופיה מסתייעים הרבה פחות בשיעורים פרטיים ומדווחים על הרבה יותר הערות גזעניות, בהשוואה לכלל התלמידים. כמו כן, תלמידים יוצאי אתיופיה **בכיתות ה'-ו'** מדווחים יותר על מעורבות במקרי אלימות קשה בהשוואה לכלל התלמידים, ומדווחים פחות, בשתי שכבות הגיל, על מעורבות באירועי אלימות ואלימות עקיפה.

הממצאים המוצגים בדוח זה מצטרפים לממצאים דומים בדוחות קודמים שעסקו בנושא, אשר טענו כי "ממדי הכישלון של תלמידים יוצאי אתיופיה במיומנויות היסוד, עברית ומתמטיקה הם מדהימים בהיקפם במגזר היהודי. הם נמוכים בכל שלבי הגיל, החל מבתי הספר היסודיים וכלה בחטיבות העליונות והפער בינם לממוצע המקובל במערכת החינוך אינו נסגר גם לאחר שהות של 11 שנה בארץ" ("הישגים לימודיים של תלמידים עולים", אצל פישבין, 2004¹³). עם זאת יש לציין כי בקרב תלמידי **כיתות ה'** יש מגמה של שיפור לאורך השנים בהישגי התלמידים יוצאי אתיופיה בתחומי העברית והמתמטיקה, שבהם הפער בינם לבין כלל התלמידים הוא הגדול ביותר. בקרב תלמידי **כיתות ח'** יש מגמה של שיפור לאורך השנים בהישגי התלמידים יוצאי אתיופיה בתחום האנגלית. כפי שנכתב לעיל, ייתכן שאפשר לתלות את השיפור שנמצא בקרב **כיתות ה'** במגוון תכניות חיזוק שהופעלו בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה. הצלחה זו מצטרפת לממצאים דומים אחרים (ראה למשל כהן-נבות, מ' ועמיתיה, 2008¹⁴) המחזקים את ההשערה שתכניות לסיוע לימודי המופעלות בקרב אוכלוסיית תלמידים זו, הן במסגרת בית-ספרית והן במסגרת קהילתית (מתנ"סים, למשל), משפרות את הישגיהם של התלמידים יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות, וזאת בצד תועלות חברתיות-רגשיות נוספות המופקות מהן.

¹³ פישבין, י' (2004). הציון: נקלטים בקושי. דו"ח מעקב בנושא השתלבות בני נוער יוצאי אתיופיה בחינוך העל יסודי. ירושלים: אגודה ישראלית למען יהודי אתיופיה.

¹⁴ כהן-נבות מ', ברון-קוברסקי, ר', לוי, ד', קונסטנטינוב, צ'. (2008) תוכנית SPACE של הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: הסיוע הלימודי ומרכזי הנוער (2005/6-2006/7) – מחקר הערכה. ירושלים: מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.

לוח א': פירוט הממצאים בדבר היגדים ומדדים שונים של אקלים - בפילוח לפי קבוצת מוצא בכיתות ה'ו':

תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ה'ו' (%)				כלל התלמידים בכיתות ה'ו' (%)				ההיגד	תחום
ת"ש"ע	תש"ס	תש"ח	תש"ז	ת"ש"ע	ת"ש"ט	ת"ש"ח	ת"ש"ז		
73	74	71	-	64	64	65	-	אני אוהב להיות בבי"ס ^א	הרגשה כללית
70	75	71	-	78	79	79	-	אילו הייתי יכול (לא), הייתי עובר לבית ספר אחר ^א	
76	78	75	-	77	76	76	-	טוב לי בבית הספר ^א	
73	76	72	-	73	73	73	-	מדד מסכם ^ב	
22	22	22	29	24	25	27	31	בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרוף מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי ^ג	מעורבות באירועי אלימות שאינה חמורה
34	35	35	42	36	39	40	45	בחודש האחרון מישהו מהתלמידים דחף אותי ^ג	
28	29	29	35	30	32	33	38	מדד מסכם ^ד	
9	8	9	12	6	7	6	8	בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, אבן, בכיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי ^ג	מעורבות באירועי אלימות-אלימות חמורה
11	10	12	15	9	10	10	12	בחודש האחרון מישהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות ^ג	
12	11	13	14	12	12	12	14	בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים ^ג	
4	2	3	3	2	2	2	2	בחודש האחרון מישהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך ^ג	
9	8	9	11	7	7	8	9	מדד מסכם-אלימות חמורה ^ד	
17	18	18	20	17	19	20	21	בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי ^ג	מעורבות באירועי אלימות-אלימות עקיפה
14	14	17	19	19	21	20	23	בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי ^ג	
8	7	8	9	7	8	8	8	בחודש האחרון הטליו עליי "חרם": קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי ^ג	
13	13	14	16	14	16	16	17	מדד מסכם-אלימות עקיפה ^ד	
91	90	90	-	88	88	89	-	רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים ^א	ציפיות מורים ואמונה ביכולות
89	90	90	-	87	87	87	-	רוב המורים מצפים מכל תלמיד לשפר את ההישגים שלו בלימודים ^א	
88	89	88	-	86	85	86	-	רוב המורים מצפים מכל תלמיד להשקיע הרבה בלימודים ^א	
86	86	83	-	81	80	80	-	רוב המורים שלי נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים ^א	

88	88	87	-	87	86	87	-	רוב המורים מאמינים ביכולת שלי להצליח ^א
88	89	87	-	86	85	86	-	מדד מסכם ^ב
95	95	93	-	95	95	96	-	מסוגלות לימודית כאשר אני רוצה, אני יכול להצליח בלימודים ^א
88	88	86	-	89	89	87	-	כשאני מחליט ללמוד משהו קשה, אני מסוגל לעשות זאת ^א
94	94	91	-	94	95	95	-	אם אני רוצה אני יכול להצליח במשימות שונות, כמו מבחן או עבודה ^א
92	92	90	-	93	93	93	-	מדד מסכם ^ב
39	39	-	-	34	32	-	-	היעדרויות ואיחורים לכמה שיעורים איחרת בחודש האחרון ^ה
41	42	-	-	50	51	-	-	לכמה ימי לימודים לא הגעת בחודש האחרון (כולל מחלה) ^ה
22	17	23	-	14	13	17	-	הכנת שיעורי בית כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית (יותר משעתיים)
25	30	25	-	35	36	33	-	כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית (פחות משעה)
11	13	12	-	11	11	10	-	היקף שיעורים פרטיים עברית ^ו
12	12	13	-	27	27	29	-	אנגלית ^ו
6	6	8	-	4	4	3	-	מדעים ^ו
14	12	13	-	19	18	19	-	מתמטיקה ^ו
23	22	23	-	38	37	39	-	מדד מסכם ^ז
38	39	-	-	14	14	-	-	גזענות בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי ^ז

^א שיעור המסכימים עם ההיגד

^ב ממוצע שיעור המסכימים

^ג שיעור העונים "פעם אחת או יותר"

^ד ממוצע שיעור העונים "פעם אחת או יותר"

^ה שיעור העונים "שתי פעמים או יותר"

^ו שיעור העונים "מדי פעם" ו"באופן קבוע"

^ז שיעור התלמידים הלוקחים שיעור פרטי במקצוע אחד לפחות

לוח ב: פירוט הממצאים בדבר היגדים ומדדים שונים של אקלים - בפילוח לפי קבוצת מוצא בכיתות ז'-ט':

תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ז'-ט' (%)				כלל התלמידים בכיתות ז'-ט' (%)				ההיגד	תחום
ת ש ז"	ת ש ח"	ת ש ט"	ת ש ע"	ת ש ז"	ת ש ח"	ת ש ט"	ת ש ע"		
62	59	60	-	58	57	57	-	אני אוהב להיות בבי"ס ^א	הרגשה כללית
58	59	58	-	68	70	68	-	אילו הייתי יכול (לא), הייתי עובר לבית ספר אחר ^א	
67	64	64	-	71	70	68	-	טוב לי בבית הספר ^א	
62	60	61	-	66	66	65	-	מדד מסכם ^ב	
12	11	12	13	17	16	18	19	בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרוף מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי ^ג	מעורבות באירועי אלימות
22	23	24	26	31	32	34	38	בחודש האחרון מישהו מהתלמידים דחף אותי ^ג	
17	17	18	19	24	24	26	29	מדד מסכם ^ד	
5	5	6	6	5	5	5	6	בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, אבן, בכיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי ^ג	מעורבות באירועי אלימות - אלימות חמורה
5	5	5	5	5	5	6	6	בחודש האחרון מישהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות ^ג	
6	5	6	5	7	7	8	7	בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים ^ג	
3	2	3	3	2	2	2	2	בחודש האחרון מישהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך ^ג	
5	4	5	5	5	4	5	5	מדד מסכם-אלימות חמורה ^ד	
8	8	9	7	10	10	11	10	בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי ^ג	מעורבות באירועי אלימות - אלימות עקיפה
10	10	10	9	15	15	16	16	בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי ^ג	
4	4	4	3	3	3	3	3	בחודש האחרון הטליו עליי "חרם": קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי ^ג	
7	7	8	6	9	9	10	10	מדד מסכם-אלימות עקיפה ^ד	
81	80	81	-	79	79	80	-	רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים ^א	ציפיות מורים ואמונה ביכולות
83	81	81	-	79	79	80	-	רוב המורים מצפים מכל תלמיד לשפר את ההישגים שלו בלימודים ^א	
76	74	75	-	72	72	71	-	רוב המורים מצפים מכל תלמיד להשקיע הרבה בלימודים ^א	
71	68	69	-	63	63	62	-	רוב המורים שלי נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים ^א	
76	73	76	-	73	73	73	-	רוב המורים מאמינים ביכולת שלי להצליח ^א	
77	75	76	-	73	73	73	-	מדד מסכם ^ב	
94	95	93	-	93	93	93	-	כאשר אני רוצה, אני יכול להצליח בלימודים ^א	מסוגלות לימודית
88	88	82	-	87	88	84	-	כשאני מחליט ללמוד משהו קשה, אני מסוגל לעשות זאת ^א	

93	93	91	-	92	93	93	-	אם אני רוצה אני יכול להצליח במשימות שונות, כמו מבחן או עבודה ^א	
92	92	89	-	91	91	90	-	מדד מסכם ^ב	
62	61		-	51	49		-	לכמה שיעורים איחרת בחודש האחרון ^ה	היעדרויות ואיחורים
46	47		-	59	57		-	לכמה ימי לימודים לא הגעת בחודש האחרון (כולל מחלה) ^ה	
14	14	21	-	10	10	13	-	כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית (יותר משעתיים)	הכנת שיעורי בית
35	35	31	-	45	46	42	-	כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית (פחות משעה)	
10	7	9	-	8	8	8	-	עברית ^א	היקף שיעורים פרטיים
11	11	12	-	29	32	33	-	אנגלית ^א	
4	3	4	-	4	3	3	-	מדעים ^א	
14	13	12	-	31	31	31	-	מתמטיקה ^א	
20	18	18	-	45	46	46	-	מדד מסכם ^א	
30	31	-	-	14	14	-	-	בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי ^ג	גזענות

^א שיעור המסכימים עם ההיגד

^ב ממוצע שיעור המסכימים

^ג שיעור העונים "פעם אחת או יותר"

^ד ממוצע שיעור העונים "פעם אחת או יותר"

^ה שיעור העונים "שתי פעמים או יותר"

^ו שיעור העונים "מדי פעם" ו"באופן קבוע"

^ז שיעור התלמידים הלוקחים שיעור פרטי במקצוע אחד לפחות